

KUTATÁSI EREDMÉNYEK – 2015

(Lezárult kutatások összefoglalói)

Címjegyzék

A felnőttek és a gyerekek közötti bántalmazás (bullying) jogi szabályozásának áttekintése – hazai szabályozás és nemzetközi kitekintés	2
Különbségek a 14–18 éves, gyermekotthonokban élők, és a gyermekvédelem által nem gondozott fiatalok bűnelkövetése, értékrendje, vallásossága és nemzetiségi megoszlása között.....	3
Megbüntethetetlen bűnök. A transznacionális termelési hálózatok kockázatmenedzselése	4
A biológiai és a pszichológiai pozitívizmus megjelenése a kriminológiában	5
A nemzetközi migráció, valamint a nemzetközi és nemzeti biztonság összefüggései	6
A nemzetközi terrorizmus rendszeres elméleti, történeti, szociológiai és biztonságpolitikai vizsgálata.....	7
Budapest prostitúciós látképe.....	8
Internet és prostitúció.....	9
Az ustawka és büntetőjogi megítélése	10
A hátrányos helyzetű települések rendőri ellátottsága	11
Alkohol és (erőszakos) bűnözés.....	13
A „Magyar épületek betörési kockázatának vizsgálata bűnelkövetők közreműködésével” című kutatás eredményeinek másodelemzése	14
Az ENYÜBS-rendszer használhatósága kriminológus szemmel	15
A kriminalisztikai szakértői területek elveinek és módszertanának változása Magyarországon az európai minőségbiztosítási kritériumoknak megfelelően (a jogalkalmazásban támasztott alkalmazási feltételek tükrében).....	17
„Többszintű közösségi rendőrségi hálózat az együttműködés alapú bűnmegelőzésért” projekt (ORFK)	17
Büntetéskiszabási körülmények és a kiszabott büntetések vizsgálata emberölési ügyekben, különös tekintettel az igazságügyi elmeorvosi és pszichológiai szakvélemények ítéletben történő felhasználására.....	18
A vagyoni elleni erőszakos bűncselekmények összehasonlító elemzése hazánkban és egyes angolszász országokban	19
A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban	20
A büntetéstán jelene és jövője.....	21
A kábítószerpiac új kihívásai, figyelemmel az új pszichoaktív anyagok elterjedésére	22
A környezetvédelmi feladatokat ellátó ügyész tevékenysége (további lépései) a büntetőügyekben hozott határozatok alapján	23
A tárgyalásról lemondás alakulása, ezen eljárási forma továbbfejlesztésének lehetőségei.....	24
Az emberölés [Btk. 160. § (5) bek.] és az öngyilkosságban közreműködés (Btk. 162. §) hazai és nemzetközi gyakorlatának összehasonlító elemzése	25
Az uzsora-bűncselekmény (Btk. 381. §) gyakorisága és a Btk. 381. § (4) bekezdésében meghatározott korlátlan enyhítés bevezetésének hatása	26
A szerzői jogi jogsértések aktuális büntetőjogi kérdései.....	27
Az emberkereskedelem és a kizsákmányolás fogalma, az e jelenségekkel szembeni fellépés büntetőjogi eszközei.....	28
A műtárgy-kereskedelem körében elkövetett bűncselekmények, különös tekintettel a műtárgyak hamisításával és a hamis műtárgyak kereskedelmével elkövetett csalásokra.....	28
A kábítószerrel összefüggő bűncselekmények esetén a Be. 22. § (2) és 225. § (4) bekezdéseiben foglaltak hatásvizsgálata	29
A „Natura 2000” területek vonatkozásában elkövetett természetkárosítás (Btk. 243. §) miatt 2006 januárjától kezdődően indult büntetőeljárások tapasztalatai	30
A közvetítői eljárás tapasztalatai, az eredménytelenül végződő ügyek okai.....	31
A büntetőeljárás elhúzódásának okai és az ennek megakadályozását szolgáló eljárásjogi lehetőségek, valamint azok hatékonysága	32
A bűnügyi nyilvántartás helyzete és továbbfejlesztésének lehetőségei.....	32
A büntetések hatékonysága: A kriminológiai visszaesés vizsgálata a közérdekű munka és a végrehajtásban felfüggesztett szabadságvesztés esetén a statisztikai adatok alapján.....	33
Urban Violence. Városi erőszak (utcai zavargások), különös tekintettel a fiatalok részvételére	35

I. KUTATÁSI FŐIRÁNYOKBAN BEFEJEZŐDÖTT KUTATÁSOK

1. ELSŐ FŐIRÁNY: TÁRSADALOM ÉS BŰNÖZÉS

Parti Katalin:

A felnőttek és a gyerekek közötti bántalmazás (bullying) jogi szabályozásának áttekintése – hazai szabályozás és nemzetközi kitekintés

A megfélemlítés, bántalmazás (bullying) jelensége mind a napi sajtóban, mind a társadalomkutatók érdeklődési körét tekintve egyre inkább előtérbe kerül. A **kutatás célja** annak áttekintése volt, hogy a jelenleg hatályos magyar szabályozás lefedi-e a bullying körébe sorolható magatartásokat, és ha nem, akkor szükséges-e új, átfogó tényállás megalkotása.

A kutatás során kérdőívet küldtünk ki az Európai Unió legfőbb ügyészségei, valamint számos egyetem, kutatóintézet, illetve szakmai szervezet számára. A másik fő kutatási módszer a szakemberekkel való konzultáció volt. Ebből a célból gyakorló ügyészeket, a nyomozó hatóság tagjait, a kodifikációban részt vevő szakembereket, egyetemi oktatókat és doktorandusz hallgatókat kerestünk föl, akiknek mindennapi gyakorlatában rendszeresen előfordulnak a bullyinggal kapcsolatos magatartások miatti feljelentések, eljárások, ügyek. A nemzetközi kérdőíves kutatás eredményeként 11 ország – Szlovénia, Horvátország, Bulgária, Románia, Csehország, Szlovákia, Olaszország, Portugália, Litvánia, Norvégia és Finnország – bullyinggal kapcsolatos szabályozásáról sikerült adatokat szerezni és további 10 szakemberrel interjú készíteni.

A vizsgált országokban nincs a bullyingnak a jog által elfogadott definíciója. A bullying definíciója a kriminológiában és más társadalomtudományokban – hasonlóan hazánkhoz – jelenleg kialakulóban van. Abban a kérdőív kitöltői és az interjúalanyok is egyetértettek, hogy amíg konszenzus nem születik az összetevőket illetően, nehéz a jelenségre szabályokat alkotni.

Nagy a szakadék a bullying és a cyberbullying között. Míg a bullyingot főleg az elkövető szándéka és az ismételt magatartása szerint ítéljük meg, addig a cyberbullying esetében ez nem így van: annak nem mindig eleme a szándék, sem a pedig az ismétlődő elkövetés, mert ezt a feladatot „elvégzi” az online környezet maga.

Habár a bullying jogi megítélésére számos kísérletnek lehetünk tanúi, ezek a kísérletek főként az angolszász jogalkalmazás területén tapasztalhatók. Az Európai Unió tagállamai eddig nem tanúsítottak nagy aktivitást a bullying joggyakorlatának kialakításában. Annak ellenére, hogy az angolszász jogrendszer nagyobb gyakorlattal rendelkezik az esetek elbírálásában, a bullying olyan összetett jelenség, amelynek megítélése elsősorban (jog)gyakorlati kérdés. Ugyanakkor az esetek megoldásában a jog – legyen az a büntetőjog, a közigazgatási jog – csak a végső reagálás szerepét töltheti be, hiszen a helyi közösség (pl. iskola, munkahely, börtön stb.) sokkal többet tehet mind a megelőzés, mind a közös megoldások kidolgozása érdekében.

A fent leírtakra tekintettel, a tanulmány **összefoglaló javaslata**, hogy elsősorban primer prevencióval előzzük meg a bullying és cyberbullying jelenségét.

Ennek eszközei lehetnek a felvilágosító és érzékenyítő programok, amelyek fő alkalmazási területe az iskola kell hogy legyen. Az iskoláknak és egyéb közösségeknek (pl. jogvédő és áldozatvédő szervezetek) viszont foglalkozniuk *kell* a témával, lehetőleg a közösség bevonásával úgy, hogy csak a legsúlyosabb esetekben történjen meg a rendőrség bevonása és a szereplők kriminalizálása.

Sárik Eszter:

Különbségek a 14–18 éves, gyermekotthonokban élők, és a gyermekvédelem által nem gondozott fiatalok bűnelkövetése, értékrendje, vallásossága és nemzetiségi megoszlása között

A **vizsgálat célja** az volt, hogy összehasonlítsa a gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló és a gyermekvédelem által nem gondozott középiskolás fiatalok értékrendjét, vallásosságát, családi hátterük – strukturális és funkcionális – deficitjeit. A felmérésben szereplő középiskolák (gimnáziumok, szakközépiskolák, ipari iskolák) – igazodva a javítóintézetek és gyermekvédelmi helyszínek földrajzi megoszlásához – debreceni és budapesti intézmények voltak.

A **kutatási hipotézis** szerint a gyermekvédelem által gondozott fiatalok és a középiskolás fiatalok között érdemi eltérés rajzolódik ki, tekintettel a családi hátterükben, illetőleg iskolázottságukban, devianciájukban lévő különbségre. Egyebekben a minta lehetőséget biztosított arra, hogy ellenőrizzük a posztadoleszcencia kulturális homogenitására vonatkozó elméleteket is. A szakirodalomban megjelenő álláspont (Roberts és Parsells) szerint a poszt-indusztriális (kulturális értelemben az ún. posztmodern) társadalmakban a posztadoleszcencia jelensége általános érvényűnek mondható, vagyis az ifjúsági korosztályokban az értékrend és az életmód azonos sajátosságokat hordoz a fiatalok társadalmi rétegződésétől függetlenül. Létezik viszont olyan álláspont is (Zinnecker), mely szerint a közös „ifjúsági értékrend” elterjedtsége attól függ, hogy az adott társadalmi rétegben milyen mennyiségben áll rendelkezésre a gazdasági és kulturális tőke.

A kutatás során végzett adatelemzésből az derült ki, hogy a gyermekvédelem által gondozott és az átlagpopulációhoz tartozó fiatalok értékrendjében lényegét tekintve nem volt olyan mértékű eltérés, mint azt a hipotézis sugallta. A fiatal korosztályok számára a „jó” és „rossz” fogalmi egyértelműek, vagyis az értékrangsor elején és végén ugyanazok a fogalmak helyezkedtek el. Rászorultságtól és devianciától függetlenül a legfontosabbnak jelölt fogalmak a család és biztonság (*anya, család, egészség, ne legyen balhé a családban, biztonság, nyugodt élet*) fogalmkörébe tartoztak. Az értékrangsor „hátsó traktusában” lévő fogalmak szintén megegyeztek a két vizsgált populációban: a fiatalok egyöntetűen elítélik a deviáns magatartásokat, a főnökösködést, a másokon való uralkodást és határozottan negatív színezetet öltenek a hatalomhoz kapcsolódó fogalmak is (*mások féljenek tőlem, én lehessek a főnök, a hatalom, ügyeskedjek/csináljak valami jó balhét, igazságot tegyek/bosszút álljak*).

A részletekben rejlő eltérések azonban fontosak. Több olyan fogalom is volt, amely lényegesen népszerűbb volt az átlagpopulációhoz tartozó fiatalok körében (pl. *eredetiség, kreativitás, társadalmi igazságosság*), mint a veszélyeztetett fiataloknál. Más értékek viszont a problémásnak mondható fiatalok körében bizonyultak fontosabbnak. A *munka, amivel sok pénzt keresek* fogalom a veszélyeztetett fiataloknál a 10. helyezést kapta, a kontrollcsoport tagjai között csak a 22. legfontosabb volt.

Összefoglalóan elmondható tehát, hogy a diákok körében népszerűbbek voltak a posztmodernitás elvontabb érték kategóriái, mint a modernitás anyagi értékeket favorizáló értékei.

A vizsgálat abból a szempontból is hasznos volt, hogy igazolta: Magyarországon a fiatalok körében a gazdasági és kulturális tőke eltérései értékrendbeli különbségeket is eredményeznek, vagyis hazánkra nem igaz még, hogy a fiatalok attitűdje, életmódja – társadalmi rétegződéstől függetlenül – azonos volna, sokkal inkább a Zinnecker-féle rétegződés a jellemző.

Irk Ferenc:

Megbüntethetetlen bűnök.

A transznacionális termelési hálózatok kockázatmenedzselése

A kutatások azt jelzik, hogy a multi- és transznacionális vállalatok tevékenysége közben gyakran keletkeznek olyan károk, amelyek következményeinek egyik része már ma, másik része csak a jövőben jelenik meg a gazdaságban, a foglalkoztatásban, a fogyasztásban, a munkahelyeken, a levegő és az ivóvíz minőségében. A jelenlegi, elsődlegesen vagy kizárólagosan gazdaságcentrikus termelő tevékenységeknek a társadalmak jelentős részére már napjainkban is ható kedvezőtlen kihatásait és kártételeit mind többen veszik észre. Ennek hatására az emberiség egy részében lassanként tudatosulni látszik az a tény is, hogy a gazdasági fejlődés (vagy inkább gazdasági változás) szoros összefüggésben van nemcsak a termelés és fogyasztás ellentmondásaival és igazságtalanságaival, hanem a klímaváltozással is.

A jelenünket jellemző extraprofit-orientált mentalitás káros következményei sokrétűek, és kölcsönösen hatnak egymásra. Kulcsszereplő az úgynevezett fehérgalléros vállalatirányító, akit ma már inkább topmenedzsernek hívunk. Neki kell végrehajtatnia a foglalkoztatottakkal a tulajdonosok elvárásait. Ez a menedzser számára egyszerre kétfajta kényszert jelent: igazodást felfelé, és érdekérvényesítést lefelé. Termelővállalatok esetében a módszer gyakran a gyáron belüli munkavállalói és a gyáron kívüli fogyasztói és/vagy felhasználói kizsákmányolás. Ez ma már világméretben éppúgy normálisnak tekinthető, mint az, hogy a multi- és transznacionális cégek gyakran a tevékenységüknek helyet adó jogi környezet megteremtésében közreműködő állami szervezetek által a világ gazdaságilag kevésbé fejlett régióiban, országaiban újragyarmatosítást hajtanak végre.

Elemzés tárgya, hogy milyen feltételek szükségesek, milyen belső késztetések, készségek, beállítódások teszik lehetővé és elviselhetővé a menedzserek számára ezt a szerepjátékot.

A leírt kedvezőtlen folyamatokhoz vezető tevékenységek többsége a bűnben fogant extraprofit-termelést célozza. A vállalatok kártételeinek egy része már ma is különböző nemzetközi szerződésekbe és ajánlásokba ütközik, mégis a világ számos országában a megbüntethetetlen bűnök tartományába sorolhatjuk. Világunk gazdasági élete, s ennek részeként a vállalatok többségének működése „a cél szentesíti az eszközt” elven nyugszik. Az emberek nagy többségének csakúgy, mint a közülük ilyen-olyan eszközökkel és módszerekkel kiválasztott vezetőinek az imént idézett elv – legalábbis látszólag – nagyon megfelelő, amit nemcsak kényszerűen tudomásul vesznek, hanem támogatnak is. A preferált célok közé ugyanis olyanok tartoznak, mint a stabilitás, a biztonságérzet, a megszerzett előnyök és privilégiumok megtartása, az erőfölénnyel visszaélés és az államhatárokat nem ismerő extraprofit-termelés.

Kérdés, hogy ebben a hálózatban kit és mit szolgál a jog, ezen belül a büntetőjog. Az nyilvánvaló, hogy a tetterányos büntetés mint általános elv napjainkra csődöt mondott, ami összefügg a társadalmi veszélyesség mértékében és minőségében való elbizonytalanodással.

A transznacionális szervezeteknek a monográfiában¹ bemutatott tetteivel összefüggésben a jogalkotók még távol állnak attól a szakmai kívánalomtól, amelyik szerint nemzetközi bűnözésre nemzetközi bűnüldözéssel kell válaszolni. Ma még odáig sem sikerült eljutni, hogy a globalizálódott szervezetek károkozásai döntő többségének társadalmi veszélyességéről széles konszenzuson alapuló egységes álláspont alakuljon ki. A rövid távú érdekek ma – és féltő, hogy még túlságosan is sokáig – „lenullázzák” a morális értékeket. A gazdaságilag fejlett világban a makrokriminalitás szintjén a morál már nem támasza a jognak. Ezt példázza, hogy a különböző gazdasági és földrajzi körökbe csoportosuló országok nemhogy megakadályoznának,

¹ Irk Ferenc: *Megbüntethetetlen bűnök I. Transznacionális gazdálkodó szervezetek kockázatmenedzselése.* Bíbor Kiadó, Miskolc, 2015

de a legkisebb figyelemre se méltatnak számos, kizárólag a haszonelvűség és a profitmaximalizáláson alapuló, egyidejűleg azonban etikailag elfogadhatatlan, de legalábbis megkérdőjelezhető, részleteiben jól ismert termelési és kereskedelmi módszert. A jogi környezet a jelenlegi állapotokat rögzíti, esetenként szolgálja, de csak ritkán tiltja. A nemzetállamokat tömörítő nagy nemzetközi szervezetek sem állítanak hatékony sorompókat a jelenlegi törekvések és gyakorlat elé.

Azok az országok, amelyekben az élet értékénél fontosabb a profitérdek (saját önmeghatározásuktól függetlenül), nem demokratikusak, s ezeknek az államoknak (államok közösségeinek) politikai és/vagy gazdasági erőforrással bíró hatalmi centrumai a termeléssel összefüggő kockázatokat úgy menedzselik, hogy a jelen és a jövő polgárait a kárkövetkezményekkel magukra hagyják/hagyják. Nemcsak nyilatkozatokban, hanem konkrét tettekben megnyilvánuló érték alapú globális megközelítésre ma még leginkább csak az érdekérvényesítésben gyenge civil szervezetek mutatnak készséget. A jövő számára semmi jót nem sejtet az a tény, hogy láthatóan a gazdaságilag legerősebb államok határozzák meg nemcsak jelenünket, hanem a jövőnket is.

Szabó Judit:

A biológiai és a pszichológiai pozitívizmus megjelenése a kriminológiában

A kutatás **célja** a pozitívizmus biológiai és pszichológiai irányzatai kialakulásának és fejlődésének bemutatása a korai gyökerektől napjainkig. Bár a pozitívizmus irányzatai közül régóta a szociológiai megközelítés dominálja a kriminológiát, a kriminalitás háttérében húzódó oksági folyamatok megértéséhez a biológia és a pszichológia ismeretanyaga és módszerei is szükségesek.

A kutatás – elméleti és elvont jellege okán – a hazai és nemzetközi, magyar és angol nyelven elérhető szakirodalmi források feldolgozására, rendszerezett áttekintésére, történeti és kriminológiai szempontú elemzésére épült.

Az áttekintés a biológiai pozitívizmus előzményeinek és jellemzőinek bemutatásával, illetve kritikai szempontú értékelésével indul. Utóbbi során különös hangsúlyt kapnak a korai kriminológiai elméleteknek a kriminológián messze túlmutató hatásai, következményei, amelyek napjainkban is óvatosságra kell hogy intsek a kutatókat, a gyakorlati szakembereket és a döntéshozókat. A szélsőséges determinizmus és redukcionizmus ugyanis nemcsak hátráltatják a bűnözés problémájának megértését és kezelésének sikerességét, hanem az emberi jogok súlyos, szisztematikus és tömeges sérelmét eredményező gyakorlathoz is vezethetnek. A XIX. századi, illetve XX. század eleji előzményeket követően a modern biokriminológiai, azaz a bioszociális kriminológia fontosabb elméletei és kutatási irányai kerülnek bemutatásra. Bár a biológiai és pszichológiai elméletek dichotómiája nem tartható következetesen, a bűnelkövetés pszichológiai megközelítései külön alfejezetben kapnak helyet. Ennek célja nem egy-egy elmélet részletes ismertetése, hanem a különböző pszichológiai megközelítések jellemzőinek bemutatása és annak megvilágítása, hogy ezek tükrében hogyan magyarázható a kriminális viselkedés. A tanulmány végén a fejlődéskriminológia fő jellemzőiről, valamint a biológiai és pszichológiai pozitívizmus fontosabb kriminálpolitikai vonatkozásairól esik szó.

A biológiai és pszichológiai pozitívizmus kialakulásának nemzetközi és hazai vonatkozásairól a kutatás során készült összefoglaló tanulmány történeti és fogalmi háttérrel nyújt a nemzetközi és hazai kriminológiában, bűnügyi tudományokban és a büntető igazságszolgáltatás területén napjainkban zajló trendek, változások megértéséhez, illetve elméleti háttérrel nyújt azok konceptualizálásához. A tanulmány oktatási anyagként szolgálhat a jogi, illetve kriminológiai képzésben részesülő egyetemi hallgatók számára, de a kortárs elméletek összefoglalása révén a témában kutatók számára is hasznos háttéranyagot jelenthet.

2. MÁSODIK FŐIRÁNY: BIZTONSÁG, KÖZBIZTONSÁG

Póczik Szilveszter:

A nemzetközi migráció, valamint a nemzetközi és nemzeti biztonság összefüggései

A kutatás **célja** a migráció hátterében álló természeti katasztrófák, gazdasági és társadalmi folyamatok és nemzetközi konfliktusok elméleti feltérképezése az irodalom-feldolgozás **módszerével**.

A kockázat-, illetve biztonságtudatos társadalom a társadalmi mozgásokra elsősorban a biztonság szemszögéből tekint. A világon korábban időszakosan működő kisebb-nagyobb migrációs „szállítószalagok” ma már egyidejűleg és folyamatosan működnek, hatalmas és strukturálatlan embertömegeket szállítanak. Ezért a biztonságtudományra komoly feladatok hárulnak a nemzetközi migrációnak és részmozzanatainak tanulmányozásában, valamint olyan biztonsági stratégiák kidolgozásában, amelyek a kibocsátó és fogadó területeken az állam, a társadalom, az egyes társadalmi alrendszerek és csoportok és az egyének biztonságát növelik. A bevándorló etnikai csoportok a fejlett nyugati befogadó társadalmakban demográfiai, szociológiai, gazdasági, társadalompolitikai, külpolitikai, igazgatási és rendészeti (belbiztonsági) vagy éppen katonapolitikai, tehát összességében biztonsági tekintetben releváns problémává válhatnak. Másrészt azonban a nemzetközi migráció a nemzeti és nemzetközi biztonságot erősítő tényező. Az intenzív vándorlás lassú kiegyenlítődést eredményez a globális társadalomban és a világgazdaságban, a centrum-országok veszítenek fejlettségi előnyükből, az elmaradottabb területek fejlődése pedig felgyorsul. Ezért a nemzetközi migráció azon tényezők egyike, amelyek közelebb viszik az emberi fejlődést annak szükségszerű eredményéhez, a ma még csak elméletben létező „szingularitáshoz”.

A fejlett társadalmakban a bevándorló csoportok okozta feszültségek és konfliktusok realizálódhatnak intézményi, politikai, nemzetbiztonsági feszültségekben, közbiztonsági és gazdasági kockázatok felerősödésében és feszültségek kiéleződésében. Megnőnek a szociális biztonságot fenyegető veszélyek, a társadalmi integrációval kapcsolatos kockázatok.

a) Intézményi, politikai és nemzetbiztonsági kockázatok, feszültségek

Előfordulhat, hogy a bevándorlók idővel az egykori többségi népességgel szemben maguk válnak számbeli többségben is lévő domináns csoporttá, ami a másik oldalon a demográfiai térvésztes kockázatát jelenti. Megfelelő feltételek fennállása esetén a bevándorolt és tartósan letelepedett etnikulturális csoportok izmosodó erőcsoportként idővel a kialakult politikai erőviszonyok és intézményrendszer megváltozását igyekeznek elérni. Az új politikai erőcsoportként fellépő etnikai pártok megjelenése engedményekre kényszeríti a politikai játéktér régebbi tagjait, a politikai színpad többszereplőssé válásával éleződhetnek a belső politikai érdekharok, elmélyülhet a politikai fragmentálódás, a politikai verseny etnikai jelleget ölthet. Ennek ellensúlyozása érdekében az állam kénytelen új együttélési modelleket kidolgozni, erre a multikulturális társadalom modellje szolgált példát.

b) Közbiztonsági kockázatok

A kulturális konfliktusok elmélete két lényegi állítást fogalmaz meg a bevándorló csoportokban előforduló magas bűnözési mutatók magyarázataként. A bevándorlást követő szociális, gazdasági és kulturális bizonytalanság periódusában a bevándorló csoport tagjai a kétfajta civilizáció között elterülő szűk mezsgyére csúsznak. Saját eredeti etnikai kultúrájuk, normarendszerük és társadalomszervezetük erodálódik, miközben az új helyzetükhöz való alkalmazkodásuk még nem fejeződött be. Átmenetileg instabil társadalmi státuszuk és orientációs mintáik identitászavarok és normaszegések forrásává válnak. A tömeges bevándorlás gyakran

együtt jár illegális migrációs és emberkereskedelmi hálózatok, valamint új, kultúra-specifikus bűnözési formák és módszerek megjelenésével.

c) Gazdasági feszültségek és kockázatok

A nemzeti erőforrások, tőkék és tőkejövendelmek aránytalan és egyenlőtlen megoszlása a többségi és bevándorló csoportok között az utóbbiak hátrányainak növekedését eredményezheti, a munkaerőpiacon pedig egyensúlyi problémákat generálhat.

d) A szociális biztonságot fenyegető veszélyek

A bevándorlók létszámának aránytalan megnövekedése azzal a veszéllyel fenyeget, hogy az állam szociális vállalásai teljesítése közben képtelenné válik a korábban megszokott szociális ellátásokat továbbra is biztosítani az őshonos lakossága számára.

e) Kulturális veszélyek

Súlyos kockázatokat rejteget a kulturális, különösen az oktatási és művelődési szolgáltatásokhoz való hozzáférés egyenlőtlensége és aránytalansága a befogadó társadalom és a bevándorló (etnokulturális) csoport tagjai között.

f) Alkalmazkodás, integráció, biztonsági feszültségek és kockázatok

A mai globális világban a bevándorlási célterületekre irányuló szabályozatlan migráció (migrációs nyomás) enyhítésének egyik legfontosabb eszköze a migránsokat tömegesen kibocsátó területek biztonságának növelése, erősítése, mindenekelőtt a regionális konfliktusok, az államcsődök, államkudarok, a bukott államokban kibontakozó polgárháborúk és az azok nyomán kiszélesedő humanitárius katasztrófák megelőzése, illetve a már bekövetkezett konfliktusok befagyasztása, és a katasztrófák enyhítése, felszámolása.

A tanulmány **végző következtetése** az, hogy a fent felsorolt kockázatok és veszélyek mellett a nagy embertömegeket mozgató migráció a Föld népességének egyenletes eloszlását, a regionális túlnépesedés levezetését és a regionális népességcsökkenés kompenzációját vetíti előre.

Póczik Szilveszter:

A nemzetközi terrorizmus rendszeres elméleti, történeti, szociológiai és biztonságpolitikai vizsgálata

A tanulmány áttekinti a nemzetközi terrorizmus történetét és szociológiáját. A modernkori történelem jelenségeinek megfelelő **vizsgálati módszere** az interdiszciplináris alapokon nyugvó történeti-szociológiai összehasonlítás, amely esetünkben a terrorista mozgalmakat keletkezésük, ideológiájuk, szervezeti elveik, praxisuk és történetük tekintetében, a kauzális és funkcionális kérdéseket előtérbe helyezve vizsgálja. A jelenlegi helyzet megértésében az európai civilizáción belül keletkező fontosabb terrorista mozgalmakat egyenként mutatja be. Kísérletet tesz a nemzetközi terrorizmus definiálására és vázolja, milyen biztonságpolitikai feladatokat ró a modernkori terrorizmus a fejlett országokra.

A nemzetközi terrorizmus közvetlen fenyegetést jelent a fejlett euroatlanti világ egészének, régióinak és országainak civilizációjára és kultúrájára. A terrorizmus fogalma alá rendelhető szélsőséges mozgalmak nem pusztán fegyveres harcot, gerillaháborút folytatnak egyes hatalmak vagy állam-rezonok ellen, hanem sajátos, komplex eszmeiséggel felvértezett ellenkultúrát képviselnek, tevékenységük ennek kialakítására irányul. Ténykedésükben a nem reguláris katonai eszközökkel folytatott harc nem öncél, hanem eszköz. A nemzetközi terrorizmus társadalmi bázisát a modernizációs és globalizációs folyamatokban valamilyen tekintetben vesztes vagy önmagukat vesztesnek, háttérbe szorítottak érző csoportok alkotják. Minél sűrűbb szövetű a nemzetközi rendszer, minél szorosabb az egyes társadalmak közötti kölcsönhatás, annál nagyobb valószínűséggel kell interferenciákkal, feszültségekkel számolnunk.

A nemzetközi terrorizmus társadalomtudományi értelemben nem definiálható. Tartalmi és formai összetevőit tekintve merőben eltérő csoportok, mozgalmak, politikai entitások és nemzetközi jogi szubjektumok (pl. államok) formális békehelyzetben polgári és/vagy katonai célpontok ellen irányuló, (széles értelemben vett) politikai célokat szolgáló, konspiráción nyugvó illegális fegyveres tevékenységét öleli fel.

Minél előrehaladottabb valamely fél-perifériális vagy perifériális régió a modernizációban, illetve minél nagyobb súlyt képvisel világgazdasági, katonai, népesedési és kulturális tekintetben, modernizációs feszültségei és azok politikai következményei annál intenzívebb visszaható erőt, fenyegetést jelenthetnek a világgazdasági és világpolitikai centrum számára. Ugyanakkor a világgazdasági és világpolitikai centrumban – a perifériákon zajló folyamatokkal kapcsolatosan vagy azoktól függetlenül – fellépő stabilitásingadozások hullámmozgásként végiggyűrűznek a perifériákon, intenzitásuk a periféria kevésbé fejlett területei felé haladva egyre növekszik.

A radikális szélsőbaloldaliság és szélsőjobboldaliság elitista, autoriter, technokratikus, korporativista és militarista jelleget ölt. Nem hagyományos politikai ideológiák ezek, kifejlett változataikban sokkal inkább totális utópiák. Logikájuk szerint a fennállót javítani nem, csak meghaladni lehet.

A kétféle terrorisztikus – nemzeti és szociális – radikalizmus lényeges összetevői és a kettő összekapcsolódásának katalizátorai azonban az egész európai civilizációban rendelkezésre állnak, szervezeti alakzataik egymással folyamatosan rivalizálnak.

A terrorisztikus radikalizmus – legalábbis kommunikációjában – egyszerre politikai szervezetnek (illegálisban működő pártnak), tömegmozgalomnak és paramilitáris szervezetnek mutatja önmagát. Első megjelenésében modellezi a hagyományos politikai pártokat és adott esetben kész részt venni a legális politikai tér tevékenységében. Második megjelenésében tömegpolitika, amely a legális politikai mezőn kívüli eszközökkel, utcai összecsapásokkal igyekszik politikai nyomást gyakorolni. Harmadik megjelenésében fegyveres terror a politikai ellenfelekkel vagy az ellenségnek minősített társadalmi csoportokkal, hatalmakkal szemben.

A tanulmány **összegzésképpen** megállapítja, hogy a nemzetközi térben tevékenykedő terrorista politikai szervezetek a nemzetközi, regionális és nemzeti fejlődésben mutatkozó törésvonalak és – főként hatalmi – egyenlőtlenségek következtében jönnek létre. A terrorizmus a fennálló nemzetközi politikai rendszerben nem különös és átmeneti jelenség, hanem rendszer-specifikum. Leküzdésére a jelenleg alkalmazott közbiztonsági, nemzetbiztonsági és katonai eszközök alkalmatlanok.

Tamási Erzsébet:

Budapest prostitúciós látképe

A két év óta tartó kutatás **célja** az volt, hogy felmérje a fővárosban zajló utcai prostitúcióhoz kapcsolódó rendészeti és jogi állapotot, a hatályos szabálysértési és büntetőjogi törvények következtében előálló helyzetet, a rendőrség és a bíróságok prostitúcióval kapcsolatos tevékenységét, valamint mindezek hatását a prostituáltak helyzetére, és nem utolsósorban bemutassa a nemzetközi szabályozás különféle formáit.

A kutatás 2012-ben a józsefvárosi önkormányzat megkeresésével kezdődött. A kerület vezetésének elsődleges célja az volt, hogy az utcákon megszűnjék a lakosságot zavaró prostitúciós tevékenység, azaz közrendészeti (tisztaság, zajmentesség), közbiztonsági (erőszakmentes, bűnözésmentes) és közérkölcsei (a deviáns szexuális viselkedés kiiktatása) megfontolások alapján rendezze a kerület lakói számára a prostitúciót.

Ennek érdekében helyzetfelmérésre volt szükség, amely tudományos módszerekkel és szempontok alapján, a lehető legkörültekintőbb módon tárja fel a kerületben zajló prostitúciót. Az első ku-

tatási év végén nyilvánvalóvá vált, hogy egyetlen kerület felmérése, még ha ez a prostitúcióval leginkább érintett terület is, nem elegendő a célok eléréséhez, a prostitúció nem áll meg a kerületi határoknál, így egyértelművé vált, hogy a vizsgálatot ki kell terjeszteni a főváros egészére.

A kutatás tudományos **módszerei** között aktavizsgálat, statisztikai adatgyűjtés és adatelemzés, interjúkészítés és megfigyelés egyaránt szerepel.

A vizsgálat a 2012 és 2014 közötti időszakra koncentrált, igazodva a területen rendelkezésre álló adatok mennyiségéhez és fajtájához. Interjúk készültek a prostituáltak körében (25 fő) helyzetükről, körülményeikről, igényeikről és jövőbeli elképzeléseikről. A PKKB 2012. és 2013. évi szabálysértési bírósági iratai közül 100 ügyet véletlenszerűen választottunk ki, az adatok feldolgozása irányított kérdések alapján történt. A Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben 37 fővel kérdőívet vettünk föl. A főváros huszonhárom kerülete rendőrkapitányságaitól kiküldött kérdőív formájában gyűjtöttünk adatokat, míg egy volt prostituáltakat segítő csoportban a megfigyelés módszerével élt a kutatás. Interjúk készültek a prostituáltakkal foglalkozó civilszervezetek, az érintett önkormányzatok, a BRFK és a BM szakembereivel. Megtörtént a prostitúcióval kapcsolatos valamennyi szabálysértési statisztika összegyűjtése (KEKKH, OBH, BRFK, ORFK, ENYÜBS), ahogy a prostitúcióhoz kapcsolódó bűncselekmények adott időszakban keletkezett fővárosi aktáinak (59 ügy), statisztikáinak feldolgozása is.

A jelen kutatás az első kísérlet a fővárosi prostitúció állapotának teljes körű tudományos felmérésére. A kutatás középpontjában a prostituáltak által elkövetett szabálysértések álltak. A helyszíni bírság 2012. évi új szabályozási rendje a rendőrség hatáskörébe helyezte a helyszíni bírság intézményét és bevezette a gyorsított eljárásokat. A következmény milliárdos pénzbírság és annak töredékes befizetése, azaz a hiábavaló szigorítás, ami megnövelte a rendőrség emberi, anyagi és idő ráfordításait, miközben a prostituáltak „zaklatásnak” minősítik az eljárásokat. Mindennek oka a törvény önkormányzatra vonatkozó előírásainak be nem tartása, amire a szabálysértési bíróságok a végzéseikben rendre hivatkoznak is. A hatalmas bírságok két év után elévülnek, a prostituáltak a megfizetés elől tömegesen külföldre menekülnek, gyakran emberkereskedelem áldozataiként térve vissza. A szakértők véleménye és a kutatás szerint is újragondolandó a prostitúciós törvény és az új szabálysértési törvény prostitúcióra vonatkozó szabályozása is. Ez azonban nem szakmai, hanem politikai elhatározás függvénye.

A kutatás megerősíti azt az elgondolkodtató tanulságot, hogy a prostitúcióval kapcsolatos szabálysértési, büntetőjogi gyakorlatban jelentkező bizonyítási problémák önmagukban és a jog keretén belül nem oldhatók meg. A prostitúció kérdései és gondjai nem a jogban keletkeznek, így a megoldásokat is ezen kívül kell kezdeményezni. A prostitúció sokkal inkább kriminálpolitikai és erkölcsi alapon megítélt intézmény, minden részletproblémájának megoldásához a kulcs elsősorban ezeken a területeken kereshető.

Tamási Erzsébet:

Internet és prostitúció

A kutatás **célja** az internet és a prostitúció kapcsolatának szociológiai aspektusú áttekintése, valamint a magyar jogi szabályozás naprakész mivoltának vizsgálata. A kutatás a nemzetközi szakirodalmat és az empirikus kutatások eredményeit térképezte fel, interjúk készültek prostitúcióhoz kapcsolható magyar weboldalak üzemeltetőivel és szexuális szolgáltatások online hirdetőivel, valamint a hirdetések igénybe vevő kliensekkel.

Az új tendencia mindenütt a polgári, fogyasztói, individuális, szexuálisan szabad társadalom felé tart. Ez az internet közvetítésével akarva akaratlanul meg is valósul, miközben a kormányzati politikák a „látványra” koncentrálnak – eltüntetni az utcáról, a lakott térből, az állampolgárok szeme elől a prostitúciót –, és a jogszabályok az utcai prostitúció megregulázásá-

ra törekednek. A prostitúció valóban eltűnni látszik az egyik utcáról, de felbukkan egy másik térben. Az állami kontroll látszata nem segíti sem a terek megtisztítását, sem pedig a prostituáltak biztonságát. Az alternatív megoldást, a legális szex-munkássá válást, valamint a prostitúció foglalkozássá, vállalkozássá alakítását az internet megerősíti. Az online térben tisztábbak a feltételek, egyértelműbb és finomodik az ismerkedési folyamat, csökken a lebukás kockázata. A prostituáltak védettsége és körülményei az internet segítségével javulhatnak, önállóan és vállalkozásként dolgozhatnak, hirdethetnek és válogathatnak a kliensek köréből, nem kell a sarkon magukat szexuális kizsákmányolás veszélyének (kerítők, kitarítottak) kitéve dolgozniuk. Az internet közvetítésével a prostituáltak többsége eltűnik az utcákról. Az online tér segíti önállósodásukat, a szex-munka pedig tisztességes, „polgári” foglalkozássá válhat, feltéve, ha ez a cél. Miután a bűncselekmények döntően az utcához fűződnek, a prostitúcióval kapcsolatos élődsi jellegű bűncselekmények – a kábítószerrel visszaélés, a rablás, az erőszak különböző megnyilvánulási formái – is csökkenhetnek.

A technológiák soha sem tökéletesek és az internet kiszámíthatatlansággal jár együtt. Nem szólva arról, hogy nem oldja meg az utcai prostitúció problémáit. A megoldás a többször is hangoztatott többszintű szabályozás lehet. A szex-piac fejlettebb formáit például jogilag engedélyezni és erősíteni kellene, míg az utcai, emberkereskedelemhez kötöttebb másik piacot tiltani. A megvalósítás nem könnyű, a feketepiac így sem szűnne meg teljesen. Az utcai prostitúció azonban felzárkózhat a mobilizálódás és a telefonok segítségével a 3.0 rendszerhez. A legkritikusabb rész a politikai akarat kérdése. A jogász reménytelennek tartja, hogy ez a folyamat az Egyesült Államokban zöld utat kaphatna, ugyanakkor úgy véli, hogy más országokban, különösen, ahol a prostitúció dekriminalizálása szerepel a lehetőségek és szándékok között, nagyobb a siker lehetősége.

A prostitúcióval kapcsolatos magyar jogszabályok és bizonytalan alkalmazásuk képmutató helyzetet teremt. A jogszabály egyértelműen a közérkölcset, a kiskorúak egészséges erkölcsi fejlődésének védelmét célozza meg és a nyilvánosság kizárásával a társadalom számára veszélyesnek ítélt, igen profitképes üzletág terjesztését kívánta korlátozni. A tilalmazás a prostitúció hátterének, közvetítői hálózata mozgásterének szűkítésére összpontosult. Az új, 2012. évi szabálysértési törvény azonban a kettős szankcionálás tilalmának elve miatt már nem tartalmazza a szexuális szolgáltatás felkínálásának, hirdetésének tiltását. Ennek ellenére, a reklámtörvény kikötései miatt tilos a szexuális célú *szolgáltatások reklámozása*, ezért a szexpartner-keresőoldalak, azaz a legális szexpartner keresés területét foglalta el a prostitúció az interneten. Az online közvetítőoldal üzemeltetője egyben tárhelyszolgáltató, akinek tevékenységét az elektronikus kereskedelmi szolgáltatásokról, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény szabályozza.

A prostitúciónak a kibertérben zajló formája átalakítja a prostitúció struktúráját, hatással van a jelenség társadalmi megítélésére, elfogadottságára. A társadalmi cél megvalósulhat, az állampolgár megnyugodhat. A kérdés az, hogy valóban olyan megnyugtató-e ez az állapot.

Nagy László Tibor:

Az ustawka és büntetőjogi megítélése

A stadionok belső rendjének erősödő kontrollja következtében egyre jellemzőbbé válnak az egyéb helyszíneken végrehajtott, a mérkőzésektől térben és esetenként időben is elkülönülő, szervezett jellegű huligán akciók. Ezek egyik speciális megnyilvánulása az úgynevezett *ustawka* (előre megbeszéltek verekedés). Az *ustawka* lengyel eredetű szó, jelentése: lebeszélés, megbeszéltek találkozók. A futballhuligánok összecsapásaikat előre megszervezik, szándékosan kiviszik a stadionokból, igyekeznek a privát szurkolóktól és a rendfenntartóktól mentes, úgynevezett „korrekt”

bokszt létrehozni. Ezek előkészítése során felhasználják a modern infokommunikációs eszközöket (mobiltelefon, internet).

Az ustawka esetében elvileg szigorú szabályok és előre egyeztetett feltételek szerint zajlik a küzdelem két egyenlő létszámú csoport között. A legfontosabb szabály, hogy segédeszközök nélkül, kizárólag puszta kézzel küzdenek a szemben álló felek, továbbá a harcképtelenné váló vagy a küzdelmet feladó drukkert már nem szabad támadni. A csata általában eldugott helyszíneken, kizárólag az érdekeltek között, azok beleegyezésével zajlik, és a résztvevők férfias küzdelemnek, mintegy sporteseménynek tekintik azt.

Az ustawka elsősorban Lengyelországban és Oroszországban terjedt el, de más országokhoz hasonlóan hazánkban is megjelent, amelynek megítélése kérdéseket vet fel a büntetőjog, a bűnüldözés és a közrendvédelem számára is.

Kutatásunk során elemeztük a rendelkezésre álló forrásokat, a szurkolói attitűdöt, valamint az Országos Rendőr-főkapitányság közreműködésével valamennyi megyei és a fővárosi főkapitányságtól információkat szereztünk be a jelenség előfordulásával, üldözésével és megítélésével kapcsolatban.

Megállapítható, hogy hazánkban az ustawka miatt elrendelt büntetőeljárások száma rendkívül csekély, úgy tűnik, az utóbbi időben ritkábbak az ilyen jellegű találkozók, bár ebben szerepet játszhat az erősödő konspiráció is. Ugyanakkor figyelmeztető jel, hogy 2015. október 31-én az eddigi legnagyobb létszámú ilyen összecsapást igyekeztek megszervezni. A Videoton elleni mérkőzésre utazó diósgyőri szurkolók közül 83-an kívántak ezen részt venni, de a székesfehérvári ultrák alacsony szám (45 fő) miatt erre nem került sor.

A rendőrségi megítélés teljes mértékben egységes a tekintetben, hogy tudomásra jutás esetén az ilyen jellegű cselekményekkel szemben, illetve a megelőzés érdekében szükségesek a hatósági intézkedések. Bár a verekedésekben való részvétel önkéntes, azok komoly veszélyeket rejtenek magukban, mivel a megbeszélte szabályok kezdetlegesek, a harc a legális küzdősportoktól jelentősen eltérő, kontrollálatlan keretek között folyik, és a bekövetkező sérülések megítélése sem egyértelmű. Nem véletlen, hogy Lengyelországban az ustawka már tucatnyi halálos áldozatot követelt.

Büntetőjogi szempontból felmerül a sértett beleegyezésének kérdésköre, mint a cselekmény jogellenességét kizáró körülmény. Az életet sértő cselekményeknél a sértett beleegyezése jogilag irreleváns, az életet veszélyeztetőknél azonban már vannak kivételek, amikor a sértett beleegyezése kizárja az elkövető büntethetőségét. A veszélyeztetés indoka ilyenkor azonban mindig valamely társadalmilag hasznosnak ítélt cél elérésére való törekvés. Az ustawka esetében azonban semmilyen társadalmilag hasznos cél nem állapítható meg, és fennáll a résztvevők súlyos, akár halálos sérülésének veszélye.

Kerezsi Klára – Finszter Géza – Gosztanyi Géza:

A hátrányos helyzetű települések rendőri ellátottsága

Az országos rendőrfőkapitány kezdeményezésére indított kutatásban a Rendőrség Tudományos Tanácsa gyakorlati segítséget nyújtott a program előkészítéséhez és lebonyolításához.

A kutatást az indokolta, hogy az ország általános közbiztonsági helyzetét nem lehet az egyes régiók és a különböző nagyságú és eltérő adottságú közigazgatási egységeinek mikro-szintű elemzése nélkül megítélni. Erdemes megvizsgálni, hogy a rendőrségi létszám 2010-ben lezajlott emelése és a rendőri jelenlétet erősítő szolgálat szervezési intézkedések miként hatottak a helyi közbiztonságra.

A rendőrsűrűség mérésének két módja van: (1) a százezer lakosra jutó rendőrlétszám, illetve (2) az egy rendőrrre eső lakosság szám. A *potenciális rendőrsűrűség* azt mutatja meg, hogy

miként alakul az egy állománytábla szerinti létszám és a lakosság aránya. A potenciális sűrűség kizárólag a százezer lakosra jutó rendőrlétszámmal mérhető. A *tényleges rendőrsűrűség* viszont azt mutatja meg, hogy miként alakul az egy adott helyen adott időpontban ténylegesen rendelkezésre álló rendőrlétszám és a vizsgált település lakosainak egymáshoz mért aránya. A *tényleges rendőrsűrűség* kizárólag az egy rendőrrre eső lakosságszámmal mérhető.

Kutatási kérdésünk szerint arra voltunk kíváncsiak, hogy mit jelent a kistelepüléseken a rendőrségi jelenlét, valóban erősíti-e az emberek biztonságát, illetve biztonságérzetét. Mi befolyásolja jobban a helyi lakosok biztonságérzetét: a rendőri jelenlét, a rendőrök elérhetősége? Arra kerestünk választ, hogy mit gondol erről a rendőrség, és mit gondol erről a lakosság, pontosabban a lakosság képviselőiben az önkormányzati szereplők. Milyen lakossági visszajelzéseket kap a rendőrség, milyen formában, és milyen fórumok igénybevételével. Érezhető volt-e a rendőrségi létszámfejlesztés a vizsgált kistelepüléseken, s ha igen milyen formában? Azt a viszonyrendszert vizsgáltuk, amely a) a rendőri létszám sűrűsége, b) a rendőri jelenlét meg erősítésének feladata, illetve az intézkedési kultúraváltás igénye és c) a csapaterős készenléti rendőrség jelenléte között húzódik.

Az országos rendőrfőkapitány az alábbi nyolc megyében tartotta szükségesnek a kutatás lebonyolítását: Pest; Baranya; Bács-Kiskun; Zala; Borsod-Abaúj-Zemplén; Somogy; Szabolcs-Szatmár-Bereg; Heves. A vizsgálati mintába – helyi feladatellátás okán – bekerült a Rendőrség Készenléti Szolgálatának vizsgálata is.

A 8 megyén belül a mintába tartozó települések kiválogatása abban a kistérségben történt, amelyhez a legtöbb LHH-s (leghátrányosabb helyzetű) település tartozik. Az adott kistérségben az átlagos település nagyságot alapul véve és a 2001-es népszámlálási adatokból a roma népességlétszámát is figyelembe véve átlagoltunk, majd megkerestük azt a kistelepülést, amely a legközelebb esik az átlaghoz.

Kutatási információkat egyéni (megyei főkapitányok, városi rendőrkapitányok, polgárőrségi vezetők) és fókuszcsoportos interjúk módszerrel szereztünk.

A rendőrségi fókuszcsoportokon megbeszéltek témakörök az alábbiak voltak:

- 1) Mi a rendőrség képe a lakossági elégedettségről (mikor érezheti a lakosság, hogy a rendőrség hatékony; szolgálati ágak szerint; milyen eszközei vannak; a láthatóság eszközei);
- 2) Tényleges lakossági visszajelzések (tények, milyen formában; a visszajelzések tartalma);
- 3) Az önértékelés/szakmai hatékonysági lehetséges mutatói (melyik szintnek mi a fontosabb; mivel lehet mérni a jelentéket, az elérhetőséget, a reagálóképességet, a szakértelmet, az ügyforgalmat);
- 4) Érzékelhető-e létszámfejlesztés a települések szintjén; melyik szakág profitált leginkább stb. Milyen feladatok „viszik” a rendőrség energiáit (mert nem az ő dolga, mert nem ért hozzá).

Az önkormányzati fókuszcsoporton az alábbi témakörökkel kapcsolatosan szereztünk információt:

- 1) Lakossági elégedettség a rendőrség munkájával (szakáganként/általánosan; mikor érzi a lakosság, hogy a rendőrség hatékony stb.);
- 2) Tényleges lakossági visszajelzések (adott-e visszajelzést [+/-]);
- 3) Hogyan jelennek meg az értékelés/szakmai hatékonyság mutatók a lakosság/önkormányzat oldaláról;
- 4) Érzékelhető volt-e a létszámfejlesztés a településen.

Néhány megállapítás a kutatás eredményei közül:

- az elmúlt években javult a közbiztonság, de a legkisebb településeken igen nagy probléma a drogfogyasztás (amfetamin-származékok, porított amfetamin);

- a rendőrök nagyon határozottan úgy gondolják, hogy a lakossági megelégedettséget a tényleges, fizikai rendőri jelenlét szolgálja leginkább;
- az önkormányzati vélemények ennél összetettebb problémaként értékelték;
- az információáramlás csak lentől-felfelé történik a szervezetben, visszafelé nem, noha jelentős igény lenne rá;
- az önkormányzati rendészeti szereplők csak a jelenlét vizuális követelményét erősítik, az intézkedések szakmaiságát nem;
- a KÉSZ a „látható” rendőrséget növeli, bár presztízs-konfliktusok vannak a KMB-sekkel;
- a szabálysértési előkészítő eljárás lefolytatása jelenösen megnövelte a rendőrség munkaterheit, és problémás a közterületi óraszámok számítása;
- a területen feladathoz rendelt létszámhiány van (a „dekoncentrált rendőri egységek” szerepének erősödése);
- a rendőrségről alkotott lakossági kép heterogén, a lakosok kritikusak, de nem ismerik a rendőrség lehetőségeit;
- a fókuszcsoporthoz interjúk tapasztalata szerint a rendőrnek a szakértelem a fontos, a rendőri vezetésnek az adminisztráció, a lakosoknak pedig a rendőr fizikai jelenléte és elérhetősége;
- a hierarchia bonyolítja az adatszolgáltatást, sokszor olyan adatokat is kérnek, amely a Robotzsaruból letölthető;
- nincsenek munkaterheléses vizsgálatok, miközben a rendészeti feladatok bővülnek (tankönyvszállítás biztosítása, iskolarendőr stb.).

Deres Petronella:

Alkohol és (erőszakos) bűnözés

A büntető igazságszolgáltatás számára az alkohol és az erőszakos bűncselekmények közötti kapcsolat igen gyakran tapasztalt jelenség. A nyomozó hatóság, az ügyészség, a bíróság munkatársai, illetőleg a védelem képviselői, valamint a büntető-, továbbá a kriminálpolitika kidolgozásában részt vevő szakemberek számára szükséges azonban a gyakorlatban tapasztalt tények mögött meghúzódó folyamatok, hazai és nemzetközi tudományos eredmények, elemzések vizsgálata, ismerete, hogy ily módon még eredményesebben vegyék fel a harcot a bűnözés e szegmensével szemben.

A kutatás a hazai források és a nemzetközi szakirodalom áttekintésére, összegzésére, illetőleg nemzetközi összehasonlító elemzésre épült.

A kutatás **főbb megállapításai** a következők szerint foglalhatók össze:

A vizsgálat alá vont témakör a hazai kutatások által elhanyagolt terület. A bűnözés (erőszakos bűnözés) és alkohol kapcsolatának átfogó tudományos vizsgálatára a hatvanas években lefolytatott erőszak-kutatás óta nem került sor. Az alkohol-probléma számos, kulcsfontosságú területéről nem rendelkezünk megbízható minőségű és elegendő információval, holott az ilyen kutatások eredményei a hazai alkoholpolitika, illetve a nemzeti alkoholstratégia hatékonyságát is növelnék. Ugyanakkor az alkoholfogyasztás és az erőszak kapcsolata mind fontosabb kutatási területté vált nemzetközi szinten. Néhány országban a veszélyes ivási minták már beágyazódtak, különösen a fiatalok vagy a kiskorú személyek közegeiben. A fejlett országokban a jelentős betegség-terhet okozó állapotok között az alkoholfogyasztásból eredő károk az első öt között szerepelnek, több országban ezalatt az alkohol hatása alatt elkövetett, az alkoholfogyasztásból eredő bűncselekményekkel másoknak okozott „károkat” (pl. sérülés okozása, elhanyagolás, vagyoni károkozás) is értik.

2012-ben a bűnelkövetők 16,5%-a állt alkohol hatása alatt a bűncselekmény elkövetésekor. Igen jellemző az alkohol közrehatása a közlekedési bűncselekmények (40,8%) és a közrend elleni bűncselekmények (28,4%) esetében. Kiemelendő, hogy az erőszakos és garázda jellegű bűncselekmények bűnelkövetői 42,8%-ban álltak alkohol hatása alatt.

Az alkohol és az erőszakos bűnözés kapcsolatának integrált feltérképezése körében általános összefüggések áttekintésére került sor, Az alkohol és az erőszakos bűncselekmények közötti összefüggés természetének elemző bemutatása széles körű nemzetközi kutatási eredmények felhasználásával történt. E kutatások egy része inkább az alkoholfogyasztás és az agresszió kapcsolatára koncentrált, ezen kívül figyelembe kell venni az agresszió és a bűnözés közötti összefüggést is, hiszen az alkohol és agresszió kapcsolatának kimutatásából sem következik szükségszerűen a bűnözés vagy bűncselekmények elkövetése.

Az alkohol és bűnözés közötti kapcsolatot feltáró kutatások eredményeit áttekintve kizárólag azon adatokból, hogy a bűncselekmény elkövetése előtt az elkövetők nagy százaléka ivott alkoholt, még nem következik, hogy az ok-okozati viszony egyenesen fennáll az alkoholfogyasztás és a bűncselekmény között. Figyelembe kell venni, hogy az alkoholon kívül sok más – a szituációnál jelentkező – tényező (pl. provokatív viselkedés az egyik oldalon) is mérvadó lehet az erőszakos cselekmény létrejöttében.

A kutatás az alkohol és a bűnözés közötti kapcsolat komplexitásának kimutatását a két jelenség közötti összefüggést vizsgáló hazai és nemzetközi kutatási eredmények felhasználásával végezte, figyelemmel a megelőzésre és az eredmények tekintetében a javasolt legfontosabb hazai és nemzetközi lépésekre.

Barabás A. Tünde – Windt Szandra:

A „Magyar épületek betörési kockázatának vizsgálata bűnelkövetők közreműködésével” című kutatás eredményeinek másodelemzése

A Nemzeti Bünmegelőzési Tanács megbízásából az Országos Kriminológiai Intézet 2014-ben a betöréses lopás kockázatával és a megelőzés lehetőségeivel kapcsolatban empirikus kutatást végzett hét büntetés-végrehajtási intézetben. A Magyarországon egyedülálló kutatás során 139 betöréses lopás miatt jogerősen elítélt fogvatartottat kérdeztünk a korábban elkövetett bűncselekményeiről, valamint száz – kilenc kategóriába sorolt – épületről készített fotó bemutatásával mértük fel, vajon milyen szempontok alapján választ célpontot magának a betörő, melyek azok a fontos kritériumok, amiket figyelembe vesz, mi az, ami elriasztja, és mi az, ami csábítja a betörésre.

2015-ben a kutatás során nyert adatok másodlagos elemzését végeztük el. Ennek **célja** az volt, hogy a betöréses lopással kapcsolatos főbb kérdések köré csoportosítva foglaljuk össze kutatásunk eredményeit, támaszkodva a nemzetközi tapasztalatokra. Az elemzésből kiderült, hogy a rizikóbecslés rendkívül összetett és sokkal nehezebben vizsgálható folyamat, mint a feltételezett haszon értékelése. A hosszú távon érvényesülő kockázatot (pl. börtönbüntetés) sok betörő nem veszi figyelembe, sokkal inkább olyan közvetlen tényezőket értékel, mint például a lebukás lehetősége, vagy a menekülési útvonalak hiánya. A megelőzés szempontjából különös szerepe van tehát azoknak a „külső” körülményeknek, amelyek eltéríthetik az elkövetőt tette megvalósításától.

A kutatás során elvégeztük a betörők különböző jellemzőinek tipologizálását is. Az empirikus adatok újszerű statisztikai elemzésével és az eredmények kultúrközi összehasonlításának lehetőségével a szerzők hazai adatbázison is elvégezve a latens osztályozási elemzést, elkészítették a „magyar betörő” profiljának fő csoportjait.

A másodelemzés kapcsán vizsgáltuk azokat a körülményeket is, amelyek tudatos alakítása esetén jobban elkerülhető a sértetté válás. A kutatás megerősítette a korábbi eredményeket,

amelyek azt mutatták, hogy a bűnalkalmak létrejöttének egyik legfőbb oka a közösségi kontroll hiánya. Az elkövetők a szemtanúkat mindenképpen próbálják elkerülni, hiszen a lebukások egyik leggyakoribb oka az, hogy a betörőt észreveszik és riasztják a rendőrséget. A szorosabb társas kapcsolatokat ápoló lakókörnyékeken, ahol a lakók ismerik egymást és gyakran kölcsönös felelősséget éreznek egymás iránt, könnyebben előzhetőek meg az ilyen típusú bűncselekmények.

A bűnelkövetők motivációira, döntési folyamataira és választásaira irányuló kutatás hasznos támpontokat kínál bűnmegelőzési programok kidolgozásához.

3. HARMADIK FŐIRÁNY: BŰNÖZÉSKONTROLL

Kó József:

Az ENYÜBS-rendszer használhatósága kriminológus szemmel

A tanulmány az ERÜBS–ENYÜBS bűnügyi statisztikai rendszer sajátosságait vizsgálta.

A kutatás által **feltárt problémák:**

- 1) A statisztikai rendszer összekapcsolódott a rendőri értékelési rendszerrel. A rendőrség egészének és az egyes rendőri szervezeteknek a munkáját elsősorban a statisztikai adatok felhasználásával értékeli. Ezzel egy olyan rendszer adatai alapján ítélik meg a nyomozó hatóságok munkáját, amelyet a szervezet tagjai állítanak elő. Így adott a lehetőség és a motiváció az adatok kisebb-nagyobb mértékű korrigálására, manipulálására.
- 2) Egyetlen országban sem lehetséges egyszerre azonos pontossággal meghatározni a megtörtént bűncselekménynek tartott, illetve minősített esetek bűncselekmény voltát és e cselekmények számát. Ha ugyanis a bűncselekmények tényét kívánjuk pontosan rögzíteni, akkor az esetek egy részét veszítjük el, ha a cselekmények számát kívánjuk minél pontosabban meghatározni, akkor a bűncselekmények azonosítása, meghatározása válik bizonytalanná. Míg a bűncselekmények pontos minősítéséről a bűnügyi statisztika, addig a bűnesetek tényéről a viktimológiai kutatások adnak számot. Egyik adatbázis sem tükrözi a valóságot, így azokat együttesen szerencsés értelmezni.
- 3) A bűncselekmények számának emelkedését az ENYÜBS-statisztika csak egy-két éves késéssel jeleníti meg. Ez az elcsúszás a statisztika output jellegéből adódik: csak a lezárt ügyek kerülnek be a statisztikába és az ügyek feldolgozása rendszerint elhúzódik.
- 4) Ha nincs ütemváltozás, akkor a statisztikai adatok és a tényleges helyzetet jobban tükröző számított értékek eltérése néhány százalék körül mozog, de ütemváltások idején az eltérés meghaladhatja a 15%-ot is, ami már jelentős eltérésnek tekinthető. A kimutatott eltéréssel a trendelemzések során is számolni kell. Tehát a statisztikában látható ütemváltások valójában egy-két évvel korábbi helyzetet tükröznek.
- 5) A statisztikai adatbázisokba kerülő adatok meghatározható irányokban torzulnak a véletlen vagy szándékos adattorzítások következtében. Az ENYÜBS esetében azonban a torzulás mértékéről nincsenek információink, így azok korrigálására az adatfeldolgozás során nincs lehetőség. A rendszer hatékonyságának és működésének kontrollálására rendszeres evaluációs vizsgálatokat kellene végezni. Az eseti, ad hoc ellenőrzések csak a hibák meglétének tényét képesek feltárni.
- 6) A kriminológiai irodalomban közismert, hogy a statisztikai adatok és a tényleges események nem minden esetben esnek egybe. A legjelentősebb eltérést a latencia okozhatja. Ezért mindenképpen szükséges volna egy célzott empirikus vizsgálat lefolytatása a statisztikai adatok és tényleges bűnügyi helyzet kapcsolatának feltárására.

A statisztika használhatóságát javító lehetőségek:

- 1) Ki kellene alakítani egy hasznos, a kitöltési területre (pl. kapitánysági szint) értelmezett visszacsatolási mechanizmust.
- 2) Amennyiben a tényleges adatszolgáltatást végzők saját tapasztalataik alapján győződhetnének meg a statisztikai adatok használhatóságáról, akkor a kitöltés pontossága, az adatok validitása kimutathatóan növekedne.
- 3) A rendszert szükséges volna a felmerülő politikai, rendőrségi, média- és lakossági igényekhez alkalmazkodni képes, rugalmas adatszolgáltatási képességekkel kiegészíteni (pl. kísérőlapos módszer).
- 4) Az összegyűjtött adatok feldolgozását is közelíteni kellene a több oldalról megfogalmazódó igényekhez. Nem elegendő pusztán a nyers statisztikai adatok közlése. A megfelelő arányszámok alkalmazásával és az indexszámítás segítségével a felhasználók számára könnyebben feldolgozhatóvá, értelmezhetővé kellene tenni az adatokat.
- 5) Az egyedi megrendelésre (pl. minisztériumok, kormányzati kérések, rendőri vezetés) készülő anyagok nyilvánosságra hozható részeit szélesebb körben kellene publikálni. Ezáltal elkerülhetővé válna a párhuzamos adatfeldolgozások egy része és a kriminológiával foglalkozó szakemberek több adatforráshoz juthatnának hozzá.
- 6) Szükség volna egy a jelenleg hatályos kitöltési rendszert átfogóan bemutató kiadvány megjelentetésére. Egységes és egyszerűbb kitöltési szabályokat és könnyebben kezelhető kódszótárakat kellene alkalmazni.
- 7) A kódszótárak használhatóságát célzott empirikus vizsgálatokkal kellene ellenőrizni és a tapasztalatokat felhasználva megalkotni a szükséges módosításokat.
- 8) Meg kellene vizsgálni az adatrögzítés kétszintűvé tételének lehetőségét. Az adatlapok kitöltői egy olyan átfogó kategóriákkal működő kódszótárt használhatnának, amely egységes, hosszú időn keresztül változatlan, de a jelenleginél sokkal kevésbé részletes. A második szinten, amikor az adatok számítógéppel feldolgozható formában rögzítésre kerülnek, az írásban rögzített, nyílt kérdésként kezelt nyilvántartási pontokon megjelenő információt az aktuális igényekhez, változásokhoz igazodva lehetne feldolgozni.
- 9) Az adatok nemzetközi összehasonlíthatósága érdekében figyelembe kellene venni a kriminális szabálysértéseket is. Az ENYÜBS-adatoknak a tényleges értékekhez való közelítése érdekében az összefoglaló statisztikákban mindenképpen szükséges volna a kriminális szabálysértések előfordulási gyakoriságának közlése. Nem lenne szükség többé szabálysértéssé minősíteni egy ügyet pusztán azért, hogy ne kerüljön be és ne rontsa a statisztikát.

Összefoglalóan megállapítható, hogy bár elvileg nagyon részletes adatgyűjtés folyik, valójában a ténylegesen megjelenő részletezettség nem megbízható, és nem is olyan mélységű, mint lehetne. Az ENYÜBS-adatok valójában nem a bűnügyi helyzetet, vagy annak változásait mutatják, hanem a nyomozó hatóságok tevékenységét tükrözik.

Kármán Gabriella:

**A kriminalisztikai szakértői területek elveinek és módszertanának
változása Magyarországon az európai
minőségbiztosítási kritériumoknak megfelelően
(a jogalkalmazásban támasztott alkalmazási feltételek tükrében)**

A kutatás **célja** annak vizsgálata volt, hogy a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet (BSZKI) laboratóriumainak 2012-ben befejeződött akkreditációja milyen változással jár a kriminalisztikai szakértői területek módszertanára és gyakorlatára.

Különös aktualitása a témának, hogy 2015. október 7-én a Nemzeti Akkreditáló Testület jóváhagyta a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet akkreditált laboratóriumi tevékenységeinek bővítéséről szóló kérelmet. Ennek eredményeképpen a 2012 ősze óta akkreditált szakértői tevékenységek mellett a BSZKI további öt kriminalisztikai területen (a nyom- és fegyverszakértői ágazatban) rendelkezik tanúsítvánnyal arról, hogy tevékenységét megfelelő, egyenletes színvonalon látja el az ahhoz szükséges feltételek birtokában.

A kriminalisztikai szakértői területen 2000 óta folytatott kutatássorozat célja annak bemutatása, hogy hogyan érvényesülnek, egyáltalán hogyan kérhetőek számon a hiteltérdemlőség korszerű követelményei azokon a szakértői területeken, amelyek nem állnak klasszikus értelemben természettudományos alapokon. Mely tények és körülmények támasztják alá a kriminalisztikai szakértői területek (mindenekelőtt a nyom-, a fegyver- és az írásszakértői szakterület, illetve emellett az ujjnyomszakértői terület) bizonyítékként történő felhasználhatóságát, megbízhatóságát és főként reprodukálhatóságát.

A kutatási **hipotézis** szerint a mérhetőség, az objektív vizsgálhatóság, a reprodukálhatóság érdekében ezeken a területeken is célszerű kutatni a korszerű matematikai-statisztikai módszerek és a számítástechnika alkalmazási lehetőségeit, az automatizált szakértői eljárások, a nemzetközi adatbázisok alkalmazásának lehetőségeit.

Megállapítható, hogy az akkreditálással a nem természettudományos alapokon álló klasszikus kriminalisztikai területeken főként a munkafolyamatok meghatározása, dokumentálása tekintetében történt előrelépés. A protokolloknak megfelelő munkavégzés és ennek ellenőrizhetősége jelentős szerepet játszik a minőség garantálásában.

Emellett az utóbbi években bekövetkezett szemléletváltás, a személyi és tárgyi feltételek bővítése, az új automatizált módszer bevezetése a fegyverszakértői területen ugrásszerű fejlődésről adnak számot, és ezt a bővülő kutatási, publikációs tevékenység tovább fokozza.

Windt Szandra:

**„Többszintű közösségi rendőrségi hálózat az együttműködés alapú
bűnmegelőzésért” projekt (ORFK)**

A projekt a Svájci Alap finanszírozásának keretében valósult meg, 2012 és 2015 között. A közösségi rendészeti projekt során a szakmai alapok megteremtése és a hazai modell kidolgozása, valamint egyéves tesztidőszak négy városban történő megvalósítása volt a kitűzött cél.

2015-ben számos tanulmányt, részjelentést kellett elkészíteni: az egyéves tesztidőszak „eredményeiről” a négy városban (Szeged, Zalaegerszeg, Miskolc, Nyíregyháza), mind a lakosság véleménye, mind a közösségi rendőrök tapasztalatai alapján. A 2014-es közvélemény-kutatást 2015-ben megismételték mind a négy városban, így a lakosság körében tudtuk mérni a projekt

ismertségét, a biztonságérzet változását, a helyi rendőrök megítélését. A tesztidőszakot követően a közösségi rendőrök részvételével három fókuszcsoporthos beszélgetésre került sor, amelyen igyekeztünk a tapasztalatokat összegyűjteni, valamint javaslatokat kidolgozni. A lakossági megkérdezések és a fókuszcsoporthos beszélgetések összegzései az egyéves tesztidőszakról készült jelentés részét képezik.

4. NEGYEDIK FŐIRÁNY: KIEMELKEDŐ VAGY VESZÉLYES BŰNCSELEKMÉNYEK, BŰNELKÖVETŐK

Bolyky Orsolya:

Büntetés kiszabási körülmények és a kiszabott büntetések vizsgálata emberölési ügyekben, különös tekintettel az igazságügyi elmeorvosi és pszichológiai szakvélemények ítéletben történő felhasználására

A kutatás a szándékosan elkövetett emberölési ügyek ítélkezési gyakorlata egységességének, valamint a pszichológiai tényezők büntetés kiszabás során történő figyelembevételének vizsgálatát célozta. A **vizsgálat tárgya** a korábban az emberölés témájában folytatott kutatásban (fiatalkorúak és fiatal felnőttek által elkövetett emberölések, több ember sérelmére elkövetett emberölések) szereplő bűnügyek első- és másodfokú ítéletei és az ügyekben keletkezett igazságügyi elmeorvosi és pszichológusi szakértői vélemények szemantikai elemzése volt.

A **kutatás módszere** a rendelkezésre álló emberölési ügyek bűnügyi iratainak kérdőíves és textuális elemzése, valamint SPSS program felhasználásával az adatok feldolgozása volt. Az *SPSS-elemzés* a védekezésnél előadottak, valamint a súlyosító és enyhítő büntetés kiszabási körülmények kigyűjtésére, kódolására, majd összesítésére terjed ki. A *textuális elemzés során* összehasonlításra került a fiatalkorú, fiatal felnőtt és a felnőtt elkövetőkre, valamint a több ember sérelmére megvalósított emberölések elkövetőire vonatkozó büntetés kiszabási gyakorlat, tekintve, hogy ez utóbbi minta elkövetőinek életkori átlaga jóval meghaladta a fiatal elkövetőkét. A kutatás vizsgálta az ítéletek indokolási stílusát a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést kiszabó határozatokban, összehasonlítva az enyhébb szankciót tartalmazókéval. Ezekon kívül megpróbált magyarázatot találni az átlagostól eltérő, így a kirívóan enyhe vagy feltűnően súlyos büntetésekre, összehasonlítva ezeket a bűncselekmény körülményei tekintetében a lényeges pontokon megegyező, átlagos büntetéssel végződő ítéletekkel.

A **kutatás eredményei** a következők szerint foglalhatók össze:

- 1) Nincs egységes álláspont abban a kérdésben, hogy a pszichés defektusok értékelhető-e enyhítő körülményként akkor, ha azok nem korlátozzák a beszámítási képességet.
- 2) A fiatal – főként a 18 év alatti – elkövetőknél sokkal kevésbé diagnosztizálnak bármiféle mentális betegséget vagy zavart, tekintve hogy személyiségük fejlődésben van. Ez viszont negatívan hathat a büntetésükre, mivel a beszámítási képesség legtöbbször teljes.
- 3) Nincs egységes gyakorlat a kísérlet távoli voltának megítélésében.
- 4) Kizárólag fizikális megbetegedéseket (krónikus betegségek) értékelték a szabadságvesztés-büntetést nehezítő egészségügyi tényezőként, mentális vagy pszichés betegségeket nem.
- 5) A pszichés tényezők kiemelése, értékelése az ítéletekben általában nem jellemző, kivéve a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést vagy életfogytig tartó szabadságvesztést kiszabó ítéleteket, amelyekben a részletes indokolásban legtöbbször a pszichés/mentális jellemzők figyelembevétele és jogi értékelése is megtörténik.

- 6) Az egyetlen mentális tényező, amelyet a büntetőbírák viszonylag egységesen enyhítő körülményként értékelnek, a mentális retardáció, azaz az értelmi fogyatékoság, szellemi visszamaradottság.

Deres Petronella:

A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények összehasonlító elemzése hazánkban és egyes angolszász országokban

A kutatás a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények egyes dogmatikai és a jogalkalmazói gyakorlatban megjelenő elhatárolási kérdéseinek elemzését végezte el, a rabláshoz mint legsúlyosabb vagyon elleni erőszakos bűncselekményhez viszonyítva. Ezt követően az angolszász szabályozást mutatja be, előbb általánosságban, majd kiemelten a rablás (*robbery*) és részben a zsarolás (*blackmail*) tényállását illetően.

A **kutatás főbb megállapításai** az alábbiak:

A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények aktualitása folyamatos, és bár a jogalkalmazás egyik legkitaposottabb területének számít, mégis a szakirodalomban, valamint a bírósági gyakorlatban számos kérdés esetében nem egységes felfogás tükröződik, de legalábbis több vitatható álláspont, indokolás születik.

A büntetőjog fejlődése során a vagyon elleni bűncselekmények szabályozásának mindig kiemelkedő jelentősége volt, az új Btk. a különös részi felosztás tekintetében a korábbi szabályozástól specifikusabban gondolkodott.

Az új Btk. az elkövetés jellegére és a védett jogi tárgyra tekintettel három külön fejezetben helyezi el e tényállásokat:

- vagyon elleni erőszakos bűncselekmények (XXXV. Fejezet),
- vagyon elleni bűncselekmények (XXXVI. Fejezet),
- szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmények (XXXVII. Fejezet).

A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények közös jellemzője, hogy a sértett vagyona elleni támadás mellett nemcsak a tulajdonviszonyok sérülnek, hanem a személy elleni, illetve a dolog elleni erőszakról a személyre közvetlenül áttevődő erőszaknak, valamint a személy cselekvési szabadsága korlátozásának (avagy korlátozott cselekvési szabadsága kihasználásának) meghatározott formái is megjelennek. E bűncselekmények önálló fejezetbe sorolását tehát a Btk. indokolása szerint az elkövetés jellege és a védett jogi tárgy indokolta.

Az új Btk. négy bűncselekményt szabályoz a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények fejezetében: rablás (365. §), kifosztás (366. §), zsarolás (367. §), önbíráskodás (368. §).

A rablás, a kifosztás és a zsarolás fosztogató jellegét támasztja alá, hogy mindhárom bűncselekményt olyan vagyoni haszonszerzésre törekvés jellemzi – jogtalan eltulajdonítás végett (rablás, kifosztás), illetve jogtalan haszonszerzési célból (zsarolás) történő elkövetés –, amely jogtalan és együtt jár más vagyonának „megkárosításával”.

A fenti ismérvekkel nem rendelkező önbíráskodás célzata viszont a jogos vagy jogosnak vélt vagyoni érdek érvényesítése, de bűncselekménnyé nyilvánítását nem a célzat, hanem „a jogérvényesítés jogellenes módja tette szükségessé”. Az 1978. évi IV. törvény a közrend elleni bűncselekmények, ezen belül a köznyugalmat sértő tényállások körében helyezte el az önbíráskodás bűncselekményét. Az új Btk. a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények fejezetébe helyezi a tényállást, mert a törvény indokolása szerint a védett jogi tárgy elsősorban a vagyoni viszonyok fennálló rendje.

A **kutatás következtetése** más szerzőkkel egyetértésben, hogy a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények büntetőjogi szabályozása alapvetően megfelelő, s bár a joggyakorlat kiforrott, meghatározott kérdésekben mégis felmerülnek olyan halmazati problematikák, amelyek

nem nélkülözhetik tovább egy jogegységi határozat meghozatalát. Az angolszász büntetőjog és a hazai büntetőjog vagyoni elleni bűncselekményeit megvizsgálva pedig elmondható, hogy az angolszász elhatárolások nem azonosak a magyar jogi normákkal, ami megnehezíti a nemzetközi összehasonlítást.

5. FŐIRÁNYON KÍVÜLI KUTATÁSOK

Mészáros Ádám:

A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban

A kutatási téma abba a folyamatba illeszkedik, amely 2008-ban kezdődött „*A büntetőjogi felelősség aktuális kérdései. Társadalomra veszélyesség és büntetőjog-ellenesség*” című kutatással. Ez 2010-ben „*A büntetőjogi felelősség aktuális kérdései 2. A megelőző jogos védelem*”, illetve 2014-ben – a Legfőbb Ügyészség kezdeményezésére indult – „*A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái*” című kutatással folytatódott.

A büntetőjogi felelősség vizsgálata körében a 2015-ben induló kutatás azt a feladatot tűzte maga elé, hogy a bűncselekmény lehetséges elméleti kategorizálása által járuljon hozzá a bűncselekmény tanának irodalmához. Fontos kiemelni, hogy a kutatás nem a bűncselekmény meghatározását, annak a jogrendszer más, szintén felelősséget teremtő cselekményeitől való elhatárolását, és nem is a bűncselekményeknek a törvény különös részi felosztását tűzte maga elé, hanem olyan – alapvetően dogmatikai megközelítésű – kategóriák vizsgálatát és felállítását, amelyek a bűncselekmények egészére vonatkoztathatók. A kutatás főként a francia büntetőjog megoldásaira épült, mivel ott napjainkig fennmaradt a bűncselekmények osztályozásának tárgyalása az egyes büntetőjogi tankönyvekben. Természetesen a mai német – és magyar – büntetőjog is elkülöníti a bűncselekmények egyes csoportjait, így a büntetteket és vétségeket, illetve ismeri a bűncselekmények több fajtáját. A kutatás szempontjából azonban eredményesebb volt a francia büntetőjogi irodalmat alapul venni. Az áttekintés következtében lehetőség nyílt felvázolni, hogy a magyar büntetőjogban milyen elméleti kategóriák képezhetők a kutatási téma mentén. Ezek a következőkben jelölhetők meg:

- a) Az *elkövetési magatartást* alapul véve:
 - tevéses és mulasztásos bűncselekmények;
 - tartós és állapot bűncselekmények.
- b) Az *elkövetési tárgyat* alapul véve:
 - passzív alany, illetve sértett nélküli bűncselekmények.
- c) Az *eredményt* alapul véve:
 - materiális és immateriális bűncselekmények;
 - materiálisan sértő és materiálisan veszélyeztető bűncselekmények.
- d) A *tettességhez szükséges ismérveket* alapul véve:
 - közönséges és különös bűncselekmények.
- e) A *bűnösséget* alapul véve:
 - szándékos, gondatlan és vegyes bűnösségű bűncselekmények.
- f) A *bűncselekmény stádiumait* alapul véve:
 - befejezett és bevégezett bűncselekmények.
- g) A bűncselekmények egységét, illetve halmazát alapul véve:
 - összetett, összefoglalt, rendszeres, üzletszerű és folytatólagos bűncselekmények.

Vókó György:

A büntetéstan jelene és jövője

A kutatás arra a kérdésre keresett választ, hogy mennyiben változott napjainkban a poenológia, a büntetés-végrehajtás elméleti és gyakorlati rendszere, melyek a meghatározó elvek, milyen újdonságok jelentek meg az európai követelményrendszerrel és gyakorlattal együtt Magyarországon, milyen az új szabályozás.

A kutatás során összegyűlt terjedelmes anyag a következő főbb csoportokba sorolható: az emberi jogok felértékelődésével összefüggő nemzetközi követelményrendszer alapvető elvei Európában; alapvető rendelkezések az alapvető jogokról Magyarországon a hatályos joganyag feldolgozásával; a büntetési rendszer működésének szakaszai és a büntetés-végrehajtási szervezet felépítése, a végrehajtó szervek rendszere; a végrehajthatóság és az ezt kizáró okok; a végrehajtás elmaradásának kiküszöbölésére teendő intézkedések; a végrehajtási szerv döntése és az ellene lehetséges jogorvoslati módok; a büntetés-végrehajtást övező jogállami biztosíték (garancia) rendszer felépítése és működése (ügyészi törvényességi felügyelet, széles körű bv. bírói hatáskör, ombudsman, nemzetközi ellenőrzés, társadalmi ellenőrzés); a bv. bírósági hatáskörre és eljárásának főbb szabályai (benne az illetékessége); a büntetések és büntetőjogi intézkedések végrehajtásának megkezdése, a halasztás és a kegyelem (benne a kötelező kegyelmi eljárás) kérdései; a büntető felelősségre vonás hatálya alatt álló személy jogi helyzete (jogai és kötelezettségei); differenciálás és nagyfokú csoportosítás a szabadságvesztés végrehajtása során az eredményes reintegráció érdekében; a szabadságvesztés enyhítése és rövidülése; a reintegrációs őrizet; az elektronikus felügyelet külföldi tapasztalatai és hazai kérdése; a fogvatartottak munkával foglalkoztatása szabályozásának sajátosságai; a nem szabadságvesztéssel járó büntetések végrehajtása terén javítandó szempontok és az ellenőrzésük hatékonnyá tételének fontossága; a büntetőjogi intézkedések végrehajtásának újdonságai (bv. pártfogó felügyelet, elektronikus adat hozzáférhetetlenné tétele); a legsúlyosabb jogkorlátozással járó eljárásjogi kényszerintézkedések végrehajtásának új vonásai; az elzárás büntetés és a szabálysértési elzárás végrehajtási szabályainak azonosságai; a bűnügyi és büntetés-végrehajtási nyilvántartás; a bűnügyi nyilvántartás eurokompatibilitásának kérdései; a vagyoni jellegű igazságügyi követelések és hátrányok végrehajtása.

A jogszabályok szerinti végrehajtás feltételeinek megteremtése fontos feladatot képez.

A büntetéstan, a büntetés-végrehajtási jog elemzésekor mindig egy adott időpontban fennálló helyzetről kaphatunk képet, a következő nap esetleg már új gyakorlati kérdést, tudományos eredményt vagy jogalkotási szempontot hozhat felszínre, amelyre ugyanúgy, mint az egész összefüggés-rendszerre, a kialakult emberi értékek alapján nyomban oda kell figyelnünk. Nem lezárt anyagról van szó, hanem folyamatos feladatról.

A büntető felelősségre vonás egész folyamatának, a büntetéstan tudományának reformja az emberi jogok értékének erősödésével már kezdetét vette, az újabb hullámok mélyreható változásokat sugalmaznak az EU-ban is. A kriminalizálás, a büntetés kiszabása és végrehajtása a társadalom és ennek tagjai; az egyes emberek védelme szempontjából napjainkban is a nagyon fontos elvárások közé tartoznak. Magyarországon is az új Btk. a hangsúlyt a generális prevencióra helyezte, a speciális prevenció szempontjai érvényesítését, ennek részleteit a szintén megújult büntetés-végrehajtási jogra hagyta. A végrehajtás idején a figyelem középpontjába – nem feledkezve meg természetesen a tettről – a tettes kerül. A büntetőjog és a büntetés-végrehajtási jog filozófiai alaptételei összezsengenek a büntető felelősségre vonás egész folyamatát nézve, de a végrehajtás szakaszában a bűnelkövetőkkel foglalkozásra kerül a hangsúly. A kiszabott és a végrehajtott büntetés közötti eltérés a világon létező, ismert, sőt különféle előrevivő vitákat is keletkeztető jelenség. A bűnözésre adott válasznak ugyanakkor tiszteletben kell tartania a büntetőjog és a büntetés-végrehajtási jog társadalmi funkcióját;

igazodnia kell ezek hagyományos értékeihez és a jogállamiság, az emberi jogi dokumentumok megkívánta feltételekhez.

Nem szabad eltérni, hogy következmény nélküli legyen a normasértés, elmaradjon a végrehajtás; a bűnös magatartás által megbolygatott szabadságjogokat és korlátokat, védelmi köröket újból meg kell szilárdítani; mégpedig a hatékonyság érdekében gyorsan és nyilvánosan.

Szempontra a társadalom védelme a bűnelkövetőtől, a törvényeit sértőtől, de szempontra a végrehajtás során az ő védelme is a társadalom haragjától, a hatóság egyes megtévedt tagjainak esetleges önkényes eljárásától.

Kezdetét vette napjainkban Magyarországon egy új büntetőeljárás törvény koncepciójának kidolgozása is, amely időszakban hasznos az elgondolkodtató kérdések felvetése, javaslatok a jobbá tételre, az időszerű feladatok megoldására.

Jobb együttműködésre van szükség a büntető felelősségre vonás egyes szakaszaiban működő szervek és más szakaszokban működő szervek között.

A büntetőjog, a büntetőeljárás és a büntetés-végrehajtás koncepciója és szerkezete középpontjában – mint tettesnek és sértettnek egyaránt – az ember védelmének és tiszteletének kell állnia, melyből levezethető szabadságának korlátja is, amelyet csak annyiban gyakorolhat, és amelynek tiszteletben tartását csak annyiban igényelheti másoktól, amennyiben embertársainak ugyanolyan és épp úgy tiszteletben tartandó szabadságába és jogaiba nem ütközik.

A tudomány és a gyakorlat összehangolása, együttműködése, együttgondolkodása nélkül is nehezen képzelhető el előrelépés. Az eredeti felismerések elérésén túl közvetíteni kell a világ tudományos tevékenységének eredményeit.

A bűnözés elleni küzdelem a maga komplexitásában igyekszik vizsgálni és feltárni az okokat a kiküszöbölésük érdekében világszerte.

A bűnüldöző, az igazságügyi és ezen belül a büntetés-végrehajtási szervek tevékenységének minősége, jogszerűsége alapvető feltételként befolyásolja a szankcionálás eredményességét. Az egész rendszer megismerése lehet az az alap, amelyből kiindulva kell vizsgálni a működését.

II. AZ ÜGYÉSZSÉG ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT MUNKATERVI KUTATÁSOK

II.1. A LEGFŐBB ÜGYÉSZSÉG ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT KUTATÁSOK

Ritter Ildikó:

A kábítószerpiac új kihívásai, figyelemmel az új pszichoaktív anyagok elterjedésére

Az úgynevezett „új pszichoaktív szerek” térhódítása nemcsak új drogpolitikai, de a korábitól eltérő kriminálpolitikai és büntetőeljárás megközelítésre és eszközök igénybevételére kényszeríti nem csak az egyes országokat, de a nemzetközi szervezeteket is. A jogilag kábítószernek nem minősülő, jobbára szintetikus pszichoaktív szerek kínálata az elmúlt 5-6 évben soha nem tapasztalt méretűre bővült. 2009 óta a legtöbb EU-tagállamban új vagy módosított törvényi háttere van a kábítószerekkel, illetve ezen belül az új pszichoaktív stimulánsokkal (a továbbiakban NPS-sel) való visszaélésnek. Hazánkban nem folynak társadalomtudományi kutatások a tárgykörben, azonban „*A kábítószerrel összefüggő bűncselekmények esetén a Be. 222. § (2) és 225. § (4) bekezdéseiben foglaltak hatásvizsgálata*” (I.T.III/B/36.) vizsgálat kiterjesztéseként lehetőség nyílt a mintába került ügyeken keresztül megvizsgálni NPS-sel történő visszaélések jellemzőit. Ennek során arra kerestük a választ, hogy a jogalkalmazás miként képes alkalmazkodni a 66/2012. (IV. 2.)

Kormányrendeletre tartozó jegyzékek állandó változásához, azaz a jogszabályi környezet folyamatos módosulásához, illetve hogy a többi vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekményhez képest bírnak-e speciális jellemzőkkel, és ha igen, milyenekkel ezek az eljárások, illetve az ebben érintett elkövetői kör.

A kutatás a **dokumentumelemzés módszerét** alkalmazta. A fent említett vizsgálat adatállományából leválogatásra és elemzése kerültek azok az ügyek, amelyekben a visszaélés tárgya NPS volt.

Az ismertté vált kis mennyiségre elkövetett kábítószer-bűncselekmények 44%-át NPS-sel követték el. Öt megyében és Budapesten az ismertté vált vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekmények között többet követtek el NPS-sel, mint ún. klasszikus kábítószerrel.

Az NPS-ekkel elkövetett csekély mennyiségre történő visszaélések nem cselekmény-specifikus felderítési mintázatot mutatnak. Az észlelések jelentős többsége általános hatósági ellenőrzés során, véletlenszerűen történik.

A hatóság által észlelt vétségi alakzatú NPS-visszaélést megvalósító elkövetők az átlagos vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekményt elkövetőknél idősebbek, kevesebb köztük a női elkövető, iskolázatlanabbak és jóval magasabb körökben a büntetett előéletűek aránya.

Az NPS-mintába került egy esetre (elkövetőre) jutó átlagos szakértői költség 249 115 Ft volt; azaz több mint 50 000 Ft-tal drágább az eljárási költség az NPS-sel, mint a klasszikus kábítószerrel elkövetett vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekmények esetén.

26 olyan esetet (4,5%) azonosítottunk a mintában, amelyek során a visszaélés olyan NPS-sel történt, amely az elkövetéskor nem volt „listás”, azaz nem szerepelt a 66/2012. (IV. 2.) Kormányrendeletre tartozó jegyzékeken; további 23 esetben (4%) indult ügy eljárás, hogy az elkövetés tárgya csak új pszichoaktív anyag volt és az elkövetés időpontja 2014. január 1-je előttre datálódott. Azaz a megszerzés, tartás (és így a fogyasztás) az elkövetés időpontjában még nem volt büntetendő cselekmény. Ez a mintába került esetek 8,4%-át alkotta. Ezek az eljárások egyértelműen a hatályos jogszabályok rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyásával indultak, folytak és fejeződtek be. Gyakorlatilag minden 12. ismertté vált, NPS-sel történő vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekményt tévesen minősített a jogalkalmazó – nemcsak az észlelő rendőr, de a vizsgáló, az ügyész, sőt némely esetben a bíró is hibás minősítést alkalmazott.

Az igazságszolgáltatás rendszere lassan, komoly fáziskéséssel alkalmazkodik csak a bűnözés és a törvényhozás piacán bekövetkező jelentős változásokhoz. Ezt tükrözi a jogalkalmazási gyakorlat a vétségi alakzatú NPS-sel való visszaélések tekintetében is. A felderítés mintázata nem alkalmazkodott a drogpiacon változásokhoz, az eljárások során érvényesülő jogbiztonság pedig „akadozik”. A jogalkalmazók nehezen képesek megfelelni az új szabályozásnak, amely inkább „túlszabályozás”, és amely megfelelő gyakorlat, rutin nélkül nehezen és nagy hibaszázalékkal alkalmazható.

Tilki Katalin:

A környezetvédelmi feladatokat ellátó ügyész tevékenysége (további lépései) a büntetőügyekben hozott határozatok alapján

A kutatás **célja**, hogy bemutassa a büntetőügyekben hozott határozatok alapján a környezetvédelmi feladatokat ellátó ügyész további lépéseit, ami különösen azért fontos, mert sokszor az általuk kezdeményezett eljárás eredményeként alkalmazott eltiltás, korlátozás, kötelezés, súlyos bírság akadályozza meg, hogy a környezetet károsító tevékenység tovább folytatódjon. A vizsgálat során olyan ügyek kerültek kiválasztásra, melyekben jól nyomon követhetőek voltak az ország hat régiójának területén lévő megyei főügyészségek 2012. július 1. és 2014. június 30-a közötti *hatósági eljárás kezdeményezései*, valamint az, hogy az ügyészség milyen *kereseteket*

nyújtott be a bírósághoz 2013 és 2014 között. A kutatás alapjául szolgáló aktákat a Legfőbb Ügyészség Közérdekvédelmi Főosztály Környezetvédelmi Osztálya bocsátotta rendelkezésre. A vizsgálat összesen 91 ügyre terjedt ki.

Az iratok alapján leszögezhető, hogy a hatósági eljárások kezdeményezésének alapjául szolgáló büntetőügyek többségében jogerős bírósági ítélet született, melyben a bíróság általában az 1978. évi IV. törvény 266/B. §-ának (1) vagy (2) bekezdése szerinti állatkínzás vétségében találta bűnösnek a vádlottakat. A hatósági eljárás kezdeményezésekből jól láthatók a környezetet veszélyeztető, illetve károsító cselekmények tipikus magatartásai. Gyakran előfordult, hogy a gazdák állataikat (kutya, ló, disznó, kecske) nem megfelelően tartották, táplálták, gondozták; kutyáikat végleges szándékkal magukra hagyták étel és ital nélkül; vagy kutyáikat bántalmazták. Több-ször megtörtént, hogy az elkövetők tiltott eszközökkel vadásztak. A kezdeményezések legnagyobb része állatvédelmi, hulladék, valamint vadvédelmi bírság kiszabására irányult.

A vizsgálat alapjául szolgáló ügyekben az ügyészek általában állatkínzó magatartástól és állattartástól való eltiltásra irányuló keresetet nyújtottak be a bírósághoz. A már befejeződött peres eljárásokban legtöbbször a keresetnek helyt adó ítéletek születtek.

A tanulmány részét képezi a tipikus ügyekből készült jogesetgyűjtemény.

Összességében megállapítható, hogy a hatósági eljárások gyors és időszerű eszközt jelentenek mind a veszélyeztetés, mind a károsítás felszámolására. Elősegítik egyrészt a környezetvédelmi hatóságok eljárási kötelezettségének tudatosítását, másrészt a környezetet sértő jogellenes cselekmények megelőzését. A büntetőjogi és közérdekvédelmi szakágak közötti együttműködés keretében kulcsfontosságú az információcsere teljes körűvé tétele. Ezen belül szükség lenne arra, hogy a büntető szakági ügyészek is visszajelzést kapjanak; továbbá javuljon a különböző megyékben tevékenykedő környezetvédelmi ügyészek közötti kommunikáció.

Kiss Anna:

A tárgyalásról lemondás alakulása, ezen eljárási forma továbbfejlesztésének lehetőségei

A kutatás az alábbi kérdésekre kereste a választ:

- 1) Hol a helye és mi a szerepe a konszenzuális intézményeknek a hazai igazságszolgáltatásban;
- 2) A lemondás a tárgyalásról jogintézménye hogyan egyeztethető össze azzal a főszabállyal, miszerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt vádról nyilvános tárgyaláson bíróság döntsön;
- 3) Vajon lemondhat-e a terhelt a saját alapvető jogairól;
- 4) Mit mond erről a strasbourgi esetjog;
- 5) Mit mondanak erről a hazai jogszabályok?

A **kutatás főbb megállapításai** az alábbiak szerint foglalhatóak össze:

Bár továbbra is érvényes az elv, miszerint a vádlottnak joga van arra, hogy az ellene emelt vádról bíróság döntsön, és ezt a döntést nyilvános tárgyalás alapján hozza, ugyanakkor a terhelt – meghatározott feltételek mellett – a bírósági eljárásról, illetve annak egy részéről, nevezetesen a tárgyalásról lemondhat. A tárgyalásról lemondás elismerésének az a feltétele, hogy a vádlott lemondása önkéntes, azaz kényszermentes legyen. Ezen túlmenően a bíróságnak vizsgálnia kell a terhelt beismerésének hitelességét. A strasbourgi esetjog értelmében, ha a bíróságnak kétsége támad arról, hogy a lemondás önkéntes, avagy kényszermentes volt-e, akkor köteles az ügyet tárgyalásra utalni.

A kutatás kitér arra is, vajon mit kell tennie a bíróságnak abban az esetben, ha a vádlott vallomása lényegesen eltér attól, amit a nyomozás folyamán tett, és mi történik akkor, ha a korábban tett beismerő vallomást követően a vallomástételt megtagadja.

A kutatás alapján készült tanulmány bemutatja a jogintézmény angolszász gyökereit, összehasonlítja a hazai megoldást más hasonló európai jogintézményekkel. A zárótanulmány külön fejezetet szentel a tárgyalásról lemondás és a vádemelés elhalasztása jogintézmények egybevetésének, és magyarázatot keres arra, vajon a hétköznapok jogalkalmazásában miért fordul elő ritkán a tárgyalásról lemondás.

Mészáros Ádám:

Az emberölés [Btk. 160. § (5) bek.] és az öngyilkosságban közreműködés (Btk. 162. §) hazai és nemzetközi gyakorlatának összehasonlító elemzése

A **vizsgálat célja** az emberölés egy speciális esete és az öngyilkosságban közreműködés viszonyának áttekintése volt. A kutatás aktualitását az adta, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi LXII. törvény az 1978. évi IV. törvény emberölésre és az öngyilkosságban közre-működésre vonatkozó rendelkezéseit úgy módosította, hogy 2012. június 29. napjától emberölésnek kell minősíteni annak a cselekményét, aki tizennegyedik életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt öngyilkosságra bír rá, feltéve hogy az ön-gyilkosságot elkövetik. A 2012. évi C. törvény (új Büntető törvénykönyv) ezt a szabályozást fenntartotta.

A kutatási cím az emberölés speciális esetének és az öngyilkosságban közreműködés gyakorlatának elemzésére vonatkozik, ezt azonban eredményesen elvégezni nem lehetett. Ennek alapvető oka, hogy nincs, és korábban sem volt értékelhető gyakorlata már eleve az öngyilkosságban közreműködésnek, sem annak az esetnek, amikor tizennegyedik életévét be nem töltött személyt, vagy beszámítási képességgel nem rendelkezőt bírnak rá öngyilkosságra vagy nyújtanak neki segítséget ebben. Mindazonáltal érdemesnek tűnt a **dogmatikai elemzés** módszerével áttekinteni a két tényállás viszonyát, illetve felhívni az esetleges következtetésekre a figyelmet.

Ebben a körben a **következők érdemelnek említést:**

- a) az öngyilkosságban közreműködés bűncselekményi jellege: a jogirodalomban különböző álláspontok alakultak ki arra vonatkozóan, hogy az öngyilkosságban közreműködés milyen jellegű bűncselekmény:
 - sui generis részesi,
 - sui generis részesi jellegű, avagy
 - csupán arról van szó, hogy a részesség két típusának, illetve az öngyilkosságban közreműködésnek az elkövetési magatartásait a jogalkotó azonosan határozta meg;
- b) a részesség kérdése az öngyilkosságban közreműködés esetén: a jogirodalomban kétféle álláspont alakult ki abban a vonatkozásban, hogy kapcsolódhat-e részesség az öngyilkosságban közreműködés tényállásához;
- c) az öngyilkosságban közreműködés és az emberölés “speciális esetének” stádiumtani kérdései; végül hogy
- d) az emberölés minősítő körülményei minősítik-e az emberölés speciális esetét is?

A **joggyakorlatot** a Csemegi-kódex hatálybalépésétől a 2012. évi LXII. törvény hatálybalépéséig terjedő időben a legfelsőbb bírói fórum által közzétett eseti döntéseken keresztül lehetett megvizsgálni, az elmúlt pár év vonatkozásában pedig az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika adatai alapján mindösszesen öt eljárás során keletkezett bűnügyi iratokat lehetett áttekinteni. A tanulmány végén öt európai ország a téma szempontjából releváns szabályozása került ismertetésre.

Deres Petronella:

Az uzsora-bűncselekmény (Btk. 381. §) gyakorisága és a Btk. 381. § (4) bekezdésében meghatározott korlátlan enyhítés bevezetésének hatása

A kutatás a hazai uzsora-bűncselekmények gyakoriságának, az uzsora jelenségének feltérképezését tűzte **céljául**. Ennek érdekében a 2009–2015 között meghozott jogerős ítéletek bűnügyi iratainak elemzését, értékelését kellett elvégezni részben dogmatikai, részben kriminológiai szempontból, figyelemmel a korlátlan enyhítés bevezetésének hatására és a büntetőeljárásban észlelt sajátosságokra is.

A kutatás **főbb megállapításai** a következők:

Uzsorán Angyal Pál megfogalmazása szerint „*általában és illetőleg legtágabb értelemben a gazdaságilag gyengének kizsákmányolását, eshetőleg már kizsákmányolása lehetőségének megteremtését értjük*”. Az uzsorával kapcsolatos rendelkezések azonban már az Ószövetségben is megjelennek, egyházfegyelmi szempontból az anyagi javak terén történő jogtalanságok sajátos minősített esete volt a kamatszedés (*fenus*) és az uzsora (*usura*). Az Újszövetségben is több helyen foglalkoznak a gazdálkodással, kamattal, kölcsönrel (pl. Lukács evangéliuma). Az uzsorázás napjainkban is virágkorát éli.

Az uzsora-bűncselekmény gyakoriságát illetően megállapítható, hogy 2009 és 2014 között 1063 bűnügyet regisztráltak Magyarországon, ezek közül 1016 esetben került sor vádemelésre, 33 esetben pedig a nyomozás megszüntetésére. A bűnügyi iratok vizsgálatából nyert adatokat tekintve (kriminológiai–statisztikai adatgyűjtés 114 ügyről és 158 elkövetőről történt) a vizsgált ügyek mindössze 9,5%-ában született felmentő ítélet. A bűncselekmény „bizonyíthatóságát” kiválóan elősegítették a fokozott ügyészi felügyelet keretében született nyomozási utasítások, amelyek részletes iránymutatást adva segítettek a nyomozó hatóság munkáját. A bűnügyi iratokból kitűnően egyes megyékben az uzsora-bűncselekmények bizonyításának súlypontja egyre inkább a közvetett bizonyítékokra helyeződik, egyre gyakrabban alkalmazzák (a korábbi „koronabizonyítéknak” tekintett kockás füzet helyett) a segélyosztások rejtett megfigyelését, valamint a helyszíni szemlesorozatot, amelynek célja a terhelt és a sértett életkörülményeinek bemutatása (ennek eredményeként a bíróság több ízben jutott arra a következtetésre, hogy a terhelt legális jövedelme és életmódja nem egyeztethető össze, amely tényező a sértettek eredeti vallomását erősítette). Több esetben előfordult (lévén a vizsgált ügyek 74%-ában az ügy a sértett feljelentésével jutott a hatóság tudomására), hogy a sértetteket a terheltek és rokonságuk különböző ígérekkel próbálták befolyásolni (pl. újabb kölcsön vagy pénz ígérete, közüzemi tartozások kifizetése, az uzsoratartozás részbeni vagy teljes elengedése). A kutatás a dogmatikai kérdések közül többek között a halmazati, elhatárolási kérdéseket vizsgálta az uzsora-bűncselekmény tényállási elemeivel kapcsolatos gyakorlati problémák mellett.

A korlátlan enyhítés bevezetésének hatásával kapcsolatban elmondható, hogy a Btk. miniszteri indokolása szerint „*Az uzsora-bűncselekményekre jellemző a szervezett elkövetési forma. Az elkövetők közötti »érdekszövetség« megbontását célozta meg a 2011. évi törvénymódosítás a büntetés korlátlan enyhítésére okot adó körülmény szabályozásával. Ezáltal is segítve a hatékonyabb felderítést, és az igen jelentős látencia visszaszorítását. A törvény a hatóságokkal együttműködő, tevékeny megbánást tanúsító elkövetővel szemben a büntetés korlátlan enyhítésének lehetőségét fenntartja.*”

A vizsgált ügyekből arra a következtetésre lehetett jutni, hogy az elkövetői szerkezet jellege majdhogynem teljesen kizárja a korlátlan enyhítési lehetőség alkalmazhatóságát: az ügyek 60%-ában egy elkövető valósítja meg a bűncselekményt, a további (több elkövető által megvalósított) ügyek 29%-ában az elkövetői kör hozzátartozói viszonyban áll egymással, a fennmaradó

esetekben is többnyire szoros (párkapcsolati, baráti, ismerősi vagy munkatársi) kapcsolat áll fenn. A „többes elkövetést” tehát túlnyomórészt családok vagy szoros kapcsolatban állók követik el. A vizsgált ügyek egyikében sem merült fel a vonatkozó törvényhely alkalmazhatósága, továbbá valamennyi, a vizsgálatban érintett főügyészség megerősítette, hogy nem fordult elő olyan bejelentés a vizsgált időszakban, amely alapot adott volna a büntetés korlátlan enyhítésére.

Kármán Gabriella:

A szerzői jogi jogsértések aktuális büntetőjogi kérdései

A 2013. július elsején hatályba lépett új Büntető Törvénykönyv jelentős változást hozott a szellemi tulajdon-jogot sértő bűncselekmények vonatkozásában. A jogalkotó mindenekelőtt önálló fejezetben helyezte el az e tárgykört érintő tényállásokat, ami feltétlenül a speciális jogi tárgyhoz fűződő sajátos érdekek védelmének szándékát vetíti előre.

A Legfőbb Ügyészség által a fenti címen kezdeményezett **kutatás céljaként** elsősorban az új Btk. által indukált változások vizsgálatát határozta meg. A tényállások és az azokhoz kapcsolódó rendelkezések elemzése mellett különös figyelmet kellett fordítani a joggyakorlatban jelentkező problémákra. Ennek érdekében feldolgozásra kerültek a szakirodalomban közzétett tapasztalatok, illetve a joggyakorlat eredményei, amelyhez a Fővárosi Főügyészségen működő Számítástechnikai bűnözés elleni kontaktpont rendszer kapcsolattartó ügyészei és a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület (HENT) Jogérvényesítési munkacsoportjának vezetője nyújtott segítséget.

Az Országos Kriminológiai Intézet 2010-ben a HENT felkérésére kutatást folytatott a szellemi tulajdon-jogokat sértő bűncselekményekről. E nagy ívű empirikus kutatás alapján a kutatók megfogalmazták a szakterület jellemző kérdéseit és problémáit. Az idei kutatás második célja az új Btk. szabályozása tükrében ezen megállapítások újragondolása volt.

A szellemi tulajdon-jogot sértő bűncselekmények miatt folytatott eljárások kapcsán jól körülhatárolhatóak azok a problémák, amelyek a jogalkalmazásban jelen vannak. Az új Btk. részben megoldotta a korábbi vitás kérdéseket, részben új dilemmákat teremtett. A jogalkalmazásban megvan a megfelelő tudatosság és a szándék a gyakorlat egységesítésére, az optimális megoldások, „jó gyakorlatok” kialakítására. A jogosultak érdekei, együttműködési szándéka, aktivitása szintén ebbe az irányba mutat.

Az ügyészségen belüli kontaktpont rendszer, a tapasztalatok összegyűjtése és a megoldási javaslatok megosztása, a Legfőbb Ügyészség tájékoztatása, állásfoglalás kérése, kezdeményezése hatékonyan segítheti a mindennapi munkát.

A Hamisítás Elleni Nemzeti Testület – mint a hamisítás elleni fellépés hatékonyabbá tétele érdekében létrejött javaslattevő, tanácsadó testület – tevékenysége az érintett szektorok együttműködése által (a Legfőbb Ügyészség képviselője is tagja) emellett hozzájárulhat a problémák szakmai és jogi vetületének együttes tárgyalásához, a valamennyi szempontnak megfelelő megoldásához.

Windt Szandra:

Az emberkereskedelem és a kizsákmányolás fogalma, az e jelenségekkel szembeni fellépés büntetőjogi eszközei

Az emberkereskedelem jelenségével kapcsolatban rendkívül kevés statisztikai adat, kutatás áll rendelkezésre a magyar helyzetre vonatkozóan, ennél a bűncselekménynél különösen magas a latencia aránya. Éppen ezért hajlamosak vagyunk ezt kevésbé fontos – hiszen alig látható – deliktumként kezelni. Ugyanakkor a nemzetközi megítélésünk elég rossznak mondható annak ellenére, hogy történtek már lépések, a jogszabályi környezetet a 2013-as évben sikerült az európai dokumentumokkal harmonizálni. A 2013. július elsején hatályba lépett új tényállással kapcsolatban az egységes joggyakorlat még nem alakult ki, azonban ezt nehezíti az is, hogy kevés ügyben alkalmazták ezt a minősítést az elmúlt másfél évben. Az ügyészek nézőpontjának megismerése céljából 2015. március 24-én az Országos Kriminológiai Intézetben szerveztünk ebben a témában kerekasztal-beszélgetést. Összességében elmondható, hogy az ügyészi tapasztalatok és az általuk képviselt „jogi megközelítés” szerint a statisztikának megfelelően kevésbé elterjedt az emberkereskedelem, tapasztalatuk is igen kevés van, országon belüli emberkereskedelem minősítéssel szinte alig indult büntetőügy, a nemzetközi jellegűvel kapcsolatban viszont már volt némi rálátásuk.

II.2. MEGYEI FŐÜGYÉSZSÉGEK ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT KUTATÁSOK

Kármán Gabriella – Kó József:

A műtárgy-kereskedelem körében elkövetett bűncselekmények, különös tekintettel a műtárgyak hamisításával és a hamis műtárgyak kereskedelmével elkövetett csalásokra

A kulturális javak sérelmére elkövetett bűncselekmények, köztük a művészeti alkotások hamisítása a büntetőjogon belül speciális, szűk problémakört képviselnek. A probléma súlyát érzékelteti a Bundeskriminalamt (Németország) becslése, miszerint a hamis műtárgyak kereskedelme az 1990-es évek óta a második legnagyobb illegális piac a kábítószer-kereskedelem után. A vagyoni kár mellett nem kevésbé lényeges az eszmei kár, ami az alkotót, illetve a kulturális örökséget éri.

Az esetek túlnyomó többsége az eszközrendszer hiányosságai és elégtelensége miatt latens marad. A nyilvánosságra kerülő ügyek gyakran iskolapéldaként magukban hordozzák a teljes problémahalmazt. A jogalkalmazás részéről is megfogalmazódott az igény a jelenség alaposabb megismerésére; a Somogy Megyei Főügyészség jelölte meg releváns kérdéseit.

A **kutatás célja** az ismertté vált büntetőügyek jellemzőinek tanulmányozása, ezen belül a bűncselekmény elkövetési módszereinek és a részesként felelősségre vonható személyek körének vizsgálata volt. A megállapítások remélhetőleg hozzájárulhatnak egy hatékonyabb eszközrendszer kialakításához, a megelőzéshez, valamint a bizonyítás szempontjainak és feltételeinek kidolgozásához.

A kutatás 2015. évi feladata a joggyakorlat szélesebb körű megismerése, ennek érdekében empirikus kutatás folytatása volt. Mivel célszerűnek mutatkozott egy szélesebb tárgykör és egy nagyobb időintervallum joggyakorlatának áttekintése, ugyanakkor elsősorban a jogerősen lezárt

ügyek tapasztalatainak a megismerése, a 2000 és 2012 között országos szinten ismertté vált valamennyi csalás miatt folytatott büntetőeljárás vizsgálat alá került, amelyben a műtárgyak, illetve tágabb körben kulturális javak körébe tartozó tárgy kapcsán történt megtévesztés, illetve emiatt károkozás. Ennek az elkövetési körnek az egyik speciális esete a hamis tárgyvaló visszaélés.

Az empirikus kutatás tapasztalatai azt mutatják, hogy a becslésekhez képest kevés ügy válik ismertté, és az ismertté vált ügyek közül is kevés jut el a bírósági ítéletig. A kulturális javak kapcsán elkövetett csalások körén belül a hipotézisnek megfelelően jól behatárolható esetkör képeznek a hamis kulturális javakkal folytatott visszaélések. A jogalkalmazás problémái az elkövető megtévesztési szándékának és a jogtalan haszonszerzés célzatának bizonyításában, a szakértői bizonyítás anomáliáiban, a műkereskedelmi tevékenység szabályozatlansága következményeiben és a hamis tárgyak problémakörének nem megfelelő kezelésében jelentkeznek. A HENT Műtárgyhamisítás elleni munkacsoportja megfelelő javaslatok tételével, jogszabályalkotás kezdeményezésével járul hozzá a megoldáshoz.

Ritter Ildikó:

A kábítószerrel összefüggő bűncselekmények esetén a Be. 22. § (2) és 225. § (4) bekezdéseiben foglaltak hatásvizsgálata

A vétségi alakzatú kábítószer-bűncselekményt elkövetőkkel szemben, a büntetőeljárás alternatívájaként alkalmazott megelőző vagy gyógyító kezelés (ún. elterelés) alkalmazásának és alkalmazhatóságának, azaz jogérvényesülésének vizsgálatára az elmúlt 15 évben több ízben is sor került. E jogintézményt az 1993. évi XVII. törvény vezette be. Végrehajtási utasítások, egységes jogértelmezés és szakmai módszertani levelek hiányában éveken át számos olyan probléma merült fel, amely aláásta és megnehezítette egyrészt az igazságszolgáltatás és az egészségügyi ellátó rendszer együttműködését, másrészt pedig az egységes jogalkalmazást, komolyan veszélyeztetve ezzel a jogbiztonság érvényesülését.

Jelen vizsgálat **célja** annak feltárása volt, hogy a jogintézmény működésének korábban megállapított anomáliái feloldódtak-e, illetve hogy a hatályos törvényi szabályozás milyen módon képes érvényesülni a gyakorlatban. A kutatás empirikus szakaszának keretében, **dokumentumelemzés módszerével** – országos teljes mintán – a hatóságok előtt ismertté vált, a 2013. évi kriminálstatisztikában szereplő azon visszaélés kábítószerrel bűncselekmények ügyiratainak vizsgálatára került sor, amelyek során vádemelés elhalasztására – annak keretén belül pedig kábítószer-függőséget gyógyító kezelésre, kábítószer-használatot kezelő más ellátásra vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson történő részvételre – került sor.

Habár a korábbi jogértelmezési problémák rendeződtek, ma már relatíve egységes a jogértelmezés ezekkel az esetekkel kapcsolatban, azonban a jogbiztonságot a korábbinál jobban veszélyeztető jogalkalmazási problémák azonosíthatók. Ennek egyike a nem egységes bizonyítási gyakorlat és bizonyíték-értékelés. Ez részben a túlszabályozásból eredő probléma, amelynek hátterében egyfelől az áll, hogy már a minősítéshez vagy annak eldöntéséhez, hogy megvalósult-e bűncselekmény, számos jogforrás naprakész ismerete szükséges, másfelől pedig, hogy az egyes jogforrásokban szereplő jogalkalmazási feladatok nem harmonizálnak egymással. Ez azt eredményezi, hogy a mintába került minden 21. (4,8%) ismertté vált csekély súlyú kábítószerrel visszaélést elkövetővel szemben bűncselekmény hiánya ellenére indítottak és folytattak le eljárást (vagy a szer vagy a magatartás nem volt tilalmazott az elkövetéskor).

Az elterelés végrehajtását, kezdve az annak elrendelését megelőző ún. tájékoztatással és tanúsítvány- dokumentálással, a hatályos eljárásjogi rendelkezések [Be. 222. § (2) bekezdés,

20/2007. ORFK utasítás 10. pont, valamint a 42/2008. (XI. 14.) EüM–SZMM együttes rendelet 6. §] szabályozzák. Ettől függetlenül mégsem egyértelmű minden, az eljárásban részt vevő intézmény számára, hogy a jogérvényesülés érdekében milyen szükséges adminisztratív feladatokat kell teljesíteni. A vonatkozó két jogforrásban található eltérések, harmonizációs problémák visszahatnak a jogérvényesülésre és számos esetben ezen eljárási hibák befolyásolják a teljesítést.

Az elterelés végrehajtása még az 1993-ban történt bevezetésekor meghatározott irányelvek mentén működik, az irányelveket nem alakították a gyors társadalmi és gazdasági és nem utolsósorban drogpiacon változásokhoz.

Az egy fő ügyére jutó szakértői átlagköltség 197 761 Ft, azaz háromszor annyi, mint 14 évvel korábban; a kábítószer-bűncselekmény bizonyítása miatt elrendelt szakértői vizsgálatokra 2013-ban hozzávetőlegesen elköltött 1 097 910 000 Ft-ból hozzávetőlegesen 20 222 445 Ft-ot tudott az igazságszolgáltatás „visszaszerezni”, ami csupán a kiadások 1,8%-át öleli fel.

Az 1999-es és a 2003-as vizsgálat során is ugyanazzal a hét szerrel (szercsoportba tartozó anyaggal) követték el a kábítószerrel visszaélést a mintába került személyek. Ezzel szemben 2013-ban már 57 különféle szert – nyolcszor többfélét, mint 10 évvel korábban – azonosítottak a szakértők a mintába került esetekben.

Habár a drogpiacon, ezen belül is a drogok disztribúciója az elmúlt években komoly változásokon ment keresztül, az 1999. és 2013. évi vizsgálati mintába került ügyek elkövetési hónap és észlelési helyszín szerinti megoszlása alapján az látható, hogy a nyomozó hatóság felderítésének metodikája és időbeni mintázata a csekély súlyú kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában független a jogszabályi környezettől, illetve a drogpiacon változásaitól.

Tilki Katalin:

A „Natura 2000” területek vonatkozásában elkövetett természetkárosítás (Btk. 243. §) miatt 2006 januárjától kezdődően indult büntetőeljárások tapasztalatai

A Natura 2000 a legnagyobb védett területeket összefogó ökológiai hálózat a világon, amely a közösségi jelentőségű természetes élőhelytípusok, valamint vadon élő állat- és növényfajok védelmének keresztül biztosítja a biológiai sokféleség megővését és hozzájárul kedvező természetvédelmi adottságaik fenntartásához, illetve helyreállításához. Az EU szárazföldi területeinek 17%-át, Magyarország területének 21%-át fedi le. A Vas Megyei Főügyészség által kezdeményezett kutatás célja, hogy áttekintést adjon a Natura 2000-es területeken elkövetett természetkárosításokról.

A tanulmány bemutatja a legfontosabb nemzetközi egyezményeket, a természetvédelem rendszerét az EU-ban, így többek között ismerteti a madárvédelmi és élőhely-védelmi irányelv legfontosabb rendelkezéseit. E mellett áttekinti az európai ökológiai rendszereket, köztük a Natura 2000 hálózatot. A vizsgált dokumentumok alapján leszögezhető, hogy nemzetközi szinten komoly erőfeszítések történtek a magas szintű védelem megteremtése érdekében. Az Európai Unió a természet védelmére korszerű szabályozási rendszert dolgozott ki, mely alkalmas arra, hogy megővje természeti értékeit. Egyedül ezek következetes végrehajtása hiányzik.

A természetvédelem magyarországi helyzetének szemléltetése körében sor kerül a legfontosabb környezetvédelmi stratégiák, programok, az Alaptörvény, valamint a természetvédelemről szóló törvény vonatkozó rendelkezéseinek, továbbá a Natura 2000 területek kijelölési folyamatának, jogi szabályainak felvázolására. A Natura 2000 területekkel kapcsolatos problémák két csoportja különböztethető meg. Egyrészt a területek kijelölésének menetével

kapcsolatos gondok, másrészt pedig a területek kezelése, fenntartása, valamint a természetvédelem és más célú tevékenység összehangolása.

A 2014–2015-ben lefolytatott empirikus kutatás alapját 127 büntetőügy alkotta. A jogesetek alapján megállapítható, hogy feljelentéseket általában engedély nélküli fakivágás, földmunkavégzés, talaj-átalakítás, valamint gyújtogatások miatt tettek. Nagy számban került sor nyomozás megszüntetésére elsősorban azért, mert a cselekmény nem minősült bűncselekménynek. Az ügyész leggyakrabban vádat emelt és a nyomozás megszüntetéséről döntött. A cselekményt a bíróság jogerős ítéletében többnyire az 1978. évi IV. törvény 281. § (2) bekezdés a) pontja szerinti természetkárosítás büntettének minősítette. A bizonyítási eljárás során felmerülő problémák közül kiemelhető, hogy a nyomozás során kirendelt természetvédelmi szakértő által elkészített szakvélemény nem elég pontos; valamint a bűncselekmény minősítésekor rendkívül nehéz feladat a jelentős mértékű megváltoztatás, illetve a jelentős károsodás elhatárolása.

Barabás A. Tünde:

A közvetítói eljárás tapasztalatai, az eredménytelenül végződő ügyek okai

A mediáció alkalmazása igazi sikertörténet Magyarországon. Már az első évben több mint kétezer-négyszáz közvetítói eljárást folytattak le az igazságügyi hivatalok. A következő években ez a szám emelkedett: 2012-ben már több mint hatezer közvetítói eljárás folyt hazánkban büntetőjogi ügyekben, ami azt jelenti, hogy a növekedés folyamatos, az ügyek száma 161 százalékkal emelkedett a kezdetekhez képest, és ez a tendencia azóta is fennmaradt.

Az már a kezdetekben kiderült, hogy az országban a közvetítói eljárás alkalmazásának aránya megyénként meglehetősen eltérően alakul, vagyis igen nagyok a különbségek az ügyek számát illetően az egyes területeken. Ez a helyzet, bár a megyei sorrendek évente változtak, alapvetően fennmaradt: azaz továbbra is jelentősek az esetszámok közötti eltérések, ami arra utal, hogy az alkalmazási kedvet az emberi tényezők is jelentősen befolyásolják.

A 2012-ben befejezett 4660 ügy közül a közvetítói eljárás során megállapodás az esetek nyolcvan százalékában jött létre. Ezek több mint kilencven százalékban teljesültek is, hasonlóan a nemzetközi tapasztalatokhoz. Az eredményes eljárások magas aránya jelzi, hogy a megállapodások tartalma jellemzően megfelelő, és egyaránt tekintetbe veszi a sértetti igényt és a terhelt teljesítőképességét.

Továbbra is sajnálatosan ritkán alkalmazzák e megoldást a *fiatalkoriúak* ügyeiben, ahol pedig az eredmények szerint különösen hatékonynak mutatkozik, így például 2010-ben a létrejött megállapodások (nyolcvannyolc százalék) kilencvennégy százaléka teljesült, négy esetben pedig vádemelés elhalasztására került sor. Ez a tendencia azóta is stagnál, nem mutat jelentős változást.

A 2013. július elsején hatályba lépett Btk. módosítások tovább szélesítették a mediáció alkalmazhatósági körét. A pártfogó mediátorok nézőpontjának megismerése céljából 2015. október 1-jén az Igazságügyi Hivatalban fókuszcsoportos beszélgetést szerveztünk az IH-val együttműködésben a közvetítói eljárás sikerességét érintő egyes kérdésekről. Ennek alapján összeségében elmondható, hogy a mediátorok számára a legnagyobb gondot az IH folyamatos át-szervezése, illetve az áldozatsegítő szolgálatok megyei kormányhivatalokhoz való csatolása okozza. Ez a szervezeti széttagoltság csökkenti a munka hatékonyságát és további feladatokkal terheli a pártfogókat. Ennek ellenére az ügyszámok folyamatosan növekednek, tekintettel arra is, hogy 2014. január 1-jétől alkalmazható a mediáció szabálysértési ügyekben is. Ez azonban nem feltétlenül van összhangban az intézmény tényleges céljával, hiszen ezekben kis súlyú, bűncselekménynek nem minősülő esetekben a sértettek nem jellemző a súlyos lelki sérülés elszenvedése, és az elkövetőt sem fenyegeti szabadságvesztés, melynek hatásait ellen-

súlyozni kellene, így a felek inkább teherként élik meg. Erre utal az a mára kialakult gyakorlat is, hogy főként a tulajdon elleni szabálysértési ügyekben alkalmazzák a jogintézményt.

A fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetés eredményei alapján úgy tűnik, a kormányhivatalokhoz történő átszervezés nehezíti a pártfogók és az ügyészek közötti korábbi jól kialakított kapcsolat fenntartását is, így igény merült fel arra, hogy a jövőben megyei szinten szervezzenek megbeszéléseket a közvetítői eljárásban érintett szereplők részvételével az egyes kérdések megbeszélésére, ezzel fokozva az intézmény alkalmazásának sikerességét.

Kiss Anna:

A büntetőeljárás elhúzódásának okai és az ennek megakadályozását szolgáló eljárásjogi lehetőségek, valamint azok hatékonysága

A büntetőeljárás elhúzódása egyre nagyobb probléma a jogalkalmazás hétköznapijaiban, ezért napjaink igazságszolgáltatása kiemelt figyelmet fordít a Be. gyorsítására és egyszerűsítésére. Így nem meglepő, ha a most zajló büntetőeljárás kodifikáció folyamatában azok a jogintézmények válnak hangsúlyossá, amelyek az eljárást hatékonyabbá kívánják tenni.

A kutatás feltárja az eljárás elhúzódása mögött lévő okokat, valamint bemutatja azokat a jogintézményeket – előnyeit és hátrányait is –, amelyek képesek az eljárást egyszerűsíteni és/vagy gyorsítani.

A bírói eljárást kiváltó megoldások esetében az ügyész a főszerep (eljárás megszüntetése, megrovás, vádemelés részbeni mellőzése, vádhalasztás, közvetítő eljárás, lemondás a tárgyalásról), de léteznek olyan jogintézmények is, melyek a bírói szakaszt nem kikerülve, de a hagyományos értelemben vett tárgyalás elmaradásával képesek egyszerűsíteni és/vagy gyorsítani az eljárást (bírói elé állítás, tárgyalás mellőzése, a bíróság által alkalmazott mediáció).

A tárgyalást kiváltó megoldások egy részét az opportunus elvnek alkalmazása teszi lehetővé, más részük pedig sommás eljárás keretében valósítható meg. Az elterelési lehetőségekre hazánkban az eljárás különböző szakaszaiban van mód, többnyire a bírósági tárgyalás előtt, de egyes fajtáira a későbbiekben is sor kerülhet.

A kutatás elsősorban a büntetőeljárás jog felől vizsgálja a kérdést, de a kriminalisztikai szempontokat sem hagyja figyelmen kívül. A tanulmány kitér az elterelés hazai lehetséges módjaira, de ablakot nyit Európára, megvizsgálva az egyes országokban alkalmazott megoldásokat is. Utóbbiakat tekintve, bemutatja a legújabb európai eredményeket és tendenciákat. A kutatásra épülő tanulmány az aktuális hazai kodifikáció irányait is ismerteti.

A kutatás annak a hipotézisnek a bizonyítására törekszik, mely azt mondja ki, hogy a Be. gyorsítása önmagában nem elégséges eszköze a hatékony bűnüldözés megteremtésének, kriminalisztikai és emberi jogi szempontokat is figyelembe kell vennie a jogalkotónak. Ezért a kutatás a felderíthetőség és a bizonyíthatóság kriminalisztikai problémáira is kitér, továbbá bemutatja azokat az emberi jogokat, amelyekről nem lehet lemondani.

Kó József (A Legfőbb Ügyészség Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Osztályával együttműködésben):

A bűnügyi nyilvántartás helyzete és továbbfejlesztésének lehetőségei

A kutatás áttekintette a bűnügyi nyilvántartás történetét, és képet festett a jelenről azzal a céllal, hogy javaslatokat adjon a jelenlegi helyzet fejlesztésére, a modernizálásra, a nyilvántartás egyszerűsítésére, és a keletkező típushibák kiküszöbölésére. A bűnügyi nyilvántartás feladatainak

áttekintése során a kutatás vizsgálta a nyilvántartás közhitelességét befolyásoló tényezőket is. A Legfőbb Ügyészség Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Osztálya folyamatos felügyeletet gyakorol a nyilvántartás hitelességének fenntartása érdekében. A beérkező és az osztály által feltárt hiányosságok javítására rendszeresen sor kerül. A javítások révén a közhitelesség folyamatosan biztosított. A leggyakrabban már elévült esetek törlése miatt kell intézkedni. Az intézkedések száma éves szinten 100-as nagyságrendű javításokat jelent. Figyelembe véve az állományban lévő adatok számát, a javítások aránya az 1%-ot sem éri el. Így nyugodtan kijelenthetjük, hogy a közhitelességet nem veszélyeztetik a rendszeresen minden adatbázisban megjelenő téves adatok.

A nyilvántartások fejlesztési irányait vizsgálva megállapítható, hogy a nemzetközi gyakorlat alapján a fejlesztések a mind szélesebb körű online elérhetőség irányába mutatnak. A legteljesebb nyilvánosság az Egyesült Államokban érvényesül, ahol akár magánkézben lévő szolgáltatók is kínálnak bűnügyi nyilvántartással kapcsolatos szolgáltatásokat. A hitelesség és az adatok aktualizálása azonban sok kérdést vet fel. A jelenlegi tapasztalatok alapján az Egyesült Államokban a nyilvánosság érdeke elsőbbséget élvez a személyiségi jogok érvényesülésével szemben.

A fejlesztések útja mindenképpen a mind szélesebb körű elérhetőség irányába mutat, de nem biztos, hogy az amerikai gyakorlat mindenben követendő példát jelentene. Az európai országok esetében a személyiségi joggal kapcsolatos megfontolások korlátozottabb elérhetőséget tesznek lehetővé. Nálunk elsősorban a papíralapú adatközlés visszaszorítása lenne kívánatos. Célszerű lenne a papíralapú adatszolgáltatást és a manuális adatbevitelt digitális módszerek alkalmazásával kiváltani. Az alrendszerek, adatszolgáltatók és a Nyilvántartó Hivatal közötti online kapcsolat gyorsabbá és hatékonyabbá teheti a nyilvántartás működését. Érdemes minden területen átterni a közvetlen elektronikus kapcsolat használatára, de a felhasználók esetében a nyomozó hatóságokra kellene korlátozni a közvetlen elérhetőséget. Az igazságügyi rendszeren kívüli felhasználók esetében azonban érdemes határt szabni az online elérhetőségnek.

Kerezsi Klára:

A büntetések hatékonysága: A kriminológiai visszaesés vizsgálata a közérdekű munka és a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés esetén a statisztikai adatok alapján

A kriminológia tudományának kialakulásától kezdődően izgalmas kutatási probléma a visszaeső bűnözés vizsgálata. A kriminológiai kutatások folyamatosan azt találták, hogy a notórius bűnelkövetők igen kicsiny százaléka aránytalanul nagy mennyiségű bűncselekmény elkövetéséért felelős. Napjainkban ez a kutatási terület a kriminális karrierek vizsgálatává fejlődött. Ez a kutatási tradíció egészült ki az életpálya szemlélettel, amely az egyéni kriminális aktivitás alakulását követi „a koraszülöttségtől a halálig”.

A büntetőjog és a kriminológia más-más megközelítésből foglalkozik a bűnismétléssel. A büntetőjog tudománya számára a bűnismétlés és a visszaesés kérdésköre a büntetőtörvények egységes értelmezése, illetve az arányos és igazságos büntetéskiszabás szempontjából fontos. A kriminológia tudománya a visszaesés okainak, törvényszerűségeinek, objektív és szubjektív feltételeinek feltárásával kíván segítséget nyújtani a megelőzéshez, a társadalmi védekezési módok és eszközök kialakításához.

A visszaesést általában úgy határozzák meg, mint a „*bűnelkövető magatartáshoz való visszatérést, vagy a magatartás megismétlését a büntetés után*” (Blumstein – Larson 1971). Visszaeső tehát az a személy lehet, akiről tudjuk, hogy már korábban is elkövetett legalább egy bűncselekményt. A visszaesés (nem büntetőjogi) definiálásához a következő kérdéseket kell feltennünk: 1) csak az újabb bűncselekmény elkövetése alapozza meg a visszaesést, vagy a feltétele

szabadság alatti technikai szabályszegést is sikertelenségi jelnek tekintjük; 2) a visszaesés kiterjed-e az ún. státuszbüncselekmények elkövetésére; 3) az egyén visszaesőként kategorizálása csak a korábbi jogerős bírósági elítéléshez kapcsolódik-e. Maltz például megvizsgált 90 visszaesővel foglalkozó tanulmányt és azt tapasztalta, hogy kilenc különböző döntéshozatali pontot vettek alapul: az őrizetbe vételt, az újraelítélést, a bebörtönzést, a feltételes szabadság szabályainak megszegését, a feltételes szabadság felfüggesztését, a feltételes szabadság visszavonását, az új büncselekmény elkövetését, illetve a pártfogó felügyelet elrendelését (Maltz 2001). A visszaesés mérése tehát nem egyszerűen a vizsgált populáció mintájának, vagy egy meghatározott eljárási stádium kiválasztását jelenti: a mérési eszköz meghatározása magában foglalja az adatok eredeti gyűjtésével kapcsolatos értelmező döntést is.

A visszaesési ráta számítása úgy történik, hogy egy ugyanolyan tartamú utánkövetési periódussal és azonos szempontok szerint kiválasztott életkori kohorszban a sikertelenség ismérével jellemezhető személyek számát elosztják az egész kohorsszal. A számításnak tehát három komponense van: a kohorsz, az utánkövetési tartam és a sikertelenség ismérve. A visszaesési ráta részben a kohorszok különböző jellegzetességeinek megfelelően, részben a különböző utánkövetési periódusok miatt, illetve a sikertelenségként meghatározott tényező alapján jelentősen eltérő lehet az egyes vizsgálatokban. Az egyes kutatásokban eredményként közölt visszaesési ráták ezért általában nem hasonlíthatók össze. Ennek ellenére a kutatási tapasztalatok azt mutatják, hogy a visszaesés jellegzetességei – térben és időben – nagyon hasonlóak. Így például tudjuk, hogy Magyarországon az 1925-től 1936-ig terjedő időszakban a büntetett előéletű elítéltek, a visszaesők száma 6688-ról 15 997-re, tehát 139%-kal emelkedett. Ezen belül a megelőzőleg háromnál többször büntetett elítéltek száma 709-ről 3856-ra, tehát 443%-kal emelkedett (Hacker 1938). Az elmúlt 25 év adatai vizsgálva megállapítható, hogy az elkövetők több mint egyharmada korábban már követett el büncselekményt, s ezek közel fele büntetőjogilag is visszaeső. Az első bűntényesek (az újonnan érkezők) oldaláról nézve az arányokat megállapítható, hogy a bűnözés nem egy szűk társadalmi réteg folyamatos tevékenysége, hanem alapjában az oksági törvények következtében a jogkövetőkből bűnelkövetőkké vált egyének halmaza.

Az elmúlt huszonöt év adatai visszaigazolják a bűnözés csökkenésének világszerte tapasztalható tendenciáját az elkövetői oldalon is: az ismertté vált bűnelkövetők száma itthon is csökkent – nagy valószínűséggel a vagyon elleni büncselekmények mérséklődésével összefüggésben. Ugyanakkor az is látható, hogy a visszaesőket jól jellemző kategóriákban is határozott számbeli apadás tapasztalható. Az adatok részletesebb vizsgálata azonban azt is jelzi, hogy nem elegendő csupán az abszolút számok vizsgálata. Az arányszámok ugyanis azt mutatják, hogy miközben az ismertté vált bűnelkövetők száma csökken, növekszik az „új belépők”, azaz a büntetlen előéletűek aránya a bűnelkövetők között. Új jellegzetesség az is, hogy 1990 óta határozottan növekszik a bűnismétlők átlagéletkora, ami arra utal, hogy – a számbeli csökkenés ellenére – a bűnözésből kilépés (dezisztencia) lehetőségei tovább szűkültek a bűnismétlők számára. Ha egy adott év ismertté vált hazai bűnismétlőinek korát vizsgáljuk, látható, hogy az 1990-es évek közepétől egy új trend indult be a büntetett előéletűek életkori megoszlásában: a visszaeső kohorsz egyre idősebb. A kriminálpolitikai beavatkozás számára három olyan támadási pont van, amelyekkel a visszaeső bűnelkövetés befolyásolható: az intenzív korai beavatkozási rendszerek (szociálpolitika, gyermekvédelem stb.), a szankciók hatékonyságának növelése és a börtönben működő kezelő programok intenzifikálása.

III. MUNKATERVEN FELÜL MEGVALÓSULT EGYÉB KUTATÁSI FELADATOK

Bolyky Orsolya – Sárík Eszter:

Urban Violence. Városi erőszak (utcai zavargások), különös tekintettel a fiatalkorúak részvételére

A kutatási feladat egy kérdőív kitöltésére vonatkozott, amelynek a célja elsősorban a városi erőszakos megmozdulásokkal kapcsolatos információgyűjtés volt az Európa Tanács országait illetően, másodsorban pedig annak vizsgálata, hogy speciális problémát jelent-e a fiatalkorúak részvétele az ilyen megmozdulásokon. Az országoktól érkező válaszok a CDPC adatbázisát gazdagították, magát az adatbázist pedig azzal a céllal bocsátják az Európai Bizottság Miniszteri Tanácsának rendelkezésére, hogy az elméleti alapot tudjon biztosítani a városi erőszakos megmozdulásokra adott válaszokhoz.

A felmérésben a magyar sajátosságok és az elmúlt évek megmozdulásai kerültek – kritikai módon – feldolgozásra. Az elemzés felhívta a figyelmet arra, hogy klasszikus értelemben vett, szociális és társadalmi hátrányok miatt indult, fiatalok által kezdeményezett utcai zavargások nem jellemzők hazánkban. Egyebekben pedig elemezte azokat az *urban violence* fogalomkörébe sorolható eseményeket, amiben fiatalok is aktívan részt vettek. Az összefoglaló rávilágított a hazai jogi szabályozásra, illetőleg azokra a bűncselekményekre, amelyek a téma szempontjából relevánsak.